

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Popülist Rasyonalite: Siyasal Tarzdan Rejim Formuna

Enes Berhudan KÖKERER*

ÖZ

Bu çalışma, Türkiye’de hükümet sisteminde gerçekleşen dönüşümün popülist siyaset tarzının kurumsallaşmasına zemin hazırladığını ileri sürmektedir. Hükümet sisteminde gerçekleşen dönüşüm, yalnızca anayasal çerçevede yapılan değişiklik değil aynı zamanda siyasi rekabetin tarzını dönüştüren köklü bir değişim olmuştur. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin merkezinde, doğrudan halk iradesiyle seçilen Cumhurbaşkanı bulunmaktadır. Parlamenter sistemde daha çok sembolik bir rol üstlenen Cumhurbaşkanlığı makamı yeni sistemle yürütmenin başı sıfatını kazanmış, güçlü yürütme erkini temsil eden bir siyasi merkeze dönüşmüştür. Halkın doğrudan seçimine dayalı bu konum, siyasi rekabetin popülist bir tarzda yürütülmesini teşvik eden yapısal bir işlev görmektedir. Bu doğrultuda, çalışmanın merkezî iddiası şudur: Yeni sistemde popülist siyaset, bir söylem stratejisinin ötesine geçerek siyasi düzenin süreklilik kazanan yapısal bir ögesi- ‘yeni gerçekliği’ ve ‘yeni normal’ - haline dönüşmüştür.

Anahtar Kelimeler: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Popülizm, Popülist Liderlik, Halk, Siyaset Tarzı.

Başvuru / Kabul: 10 Kasım 2025 / 11 Aralık 2025

Atf: Kökerer, E. B. (2025). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Popülist Rasyonalite: Siyasi Tarzdan Rejim Formuna, *İmgelem*, 17, 61-96.

Populist Rationality in The Presidential System of Government: From Political Style to Regime Form

ABSTRACT

This study argues that the transformation of Türkiye's government system has paved the way for the institutionalization of a populist political style. The transformation that took place in the government system was not just a constitutional revision, but a radical change that transformed the style of political competition. At the center of the Presidential System of Government is the President, directly elected by popular will. The office of the President, which played a more symbolic role in the parliamentary system, has become the head of the executive branch under the new system, transforming into a political center representing a powerful executive power. This position, based on direct popular election, serves a structural function that encourages a populist style of political competition. In this context, populist politics in the new system is not merely a temporary rhetorical strategy but has become the enduring ‘new reality’ or ‘new normal’ of the political order.

Keywords: Presidential Government System, Populism, Populist Leadership, People, Politics As a Style.

Received / Accepted: 10 November 2025 / 11 December 2025

Citation: Kökerer, E. B. (2025). Populist Rationality in The Presidential System of Government: From Political Style to Regime Form, *İmgelem*, 17, 61-96.

*Öğr. Gör. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Rektörlük, Aydın/Türkiye. E-posta: berhudankokerer@gmail.com, ORCID Numarası: 0000-0002-1963-6514, ROR ID: <https://ror.org/04v84qq53>

GİRİŞ

Türkiye’de başkanlık sisteminin gündeme gelmesiyle birlikte yeni hükümet modelinin kurumsal işleyişine dair geniş bir literatür oluşmuştur. Demokratik meşruiyet, kuvvetler ayrılığı dengesi, otoriterleşme riski veya yönetimde istikrar gibi meseleler tartışmaların odak noktası haline gelmiştir. Bu çalışma söz konusu tartışmalardan farklı bir boyuta işaret etmekte, hükümet sisteminde kurumsallaşmaya başlayan popülist siyaseti incelemektedir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi bağlamında öne çıkan hususlardan biri siyasal aktörlerin benimsediği stratejilerin ve söylemlerin popülizm etrafında şekillenmesidir. Halk–elit karşıtlığına dayalı oluşturulan antagonizmalar, doğrudan halk iradesine yapılan vurgular ve kriz dönemlerinde dış güçler ya da vesayet odakları söylemleri üzerinden geliştirilen açıklamalar, bu tarzın somut tezahürleri olarak dikkat çekmektedir. Yeni hükümet sisteminde Cumhurbaşkanının doğrudan halkoyu ile seçilmesi, halk merkezli bir siyaset anlayışını kurumsal düzeyde pekiştirmektedir. Bu durum popülist siyasal söylemin yalnızca bir tercih değil, çoğu aktör için zorunlu bir yöntem haline gelmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla popülizm, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’nin pratik işleyişi içerisinde siyasal rekabetin ortak paydası olarak ortaya çıkmakta ve sistemin siyasal kültürünü belirleyen başat unsurlardan biri konumuna yükselmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, hükümet sistemi değişikliğiyle popülizmin yalnızca geçici bir söylem stratejisi değil, yeni bir siyaset tarzı olarak ‘yeni gerçeklik’ haline geldiğini işaret etmektir. Burada kullandığımız popülist rasyonalite kavramı da bu gerçeklikle doğrudan bağlantılıdır. Popülist rasyonalite kavramını, yeni hükümet sisteminin meşruiyetini kurumsal yapılardan çok doğrudan halk iradesine dayandıran siyasal mantığı tanımlamak için kullanıyoruz. Yeni hükümet sisteminin güvenoyuna dayanmayan, devlet başkanı seçme şekli, yürütme yetkisinin kişiselleşmesine ve meşruiyetin kurumsal-denetleyici mekanizmalardan ziyade popülist bir söylem üzerinden pekişmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda popülist rasyonalite, karar alma süreçlerinin hukukî denge ve denetimlerden çok, liderin doğrudan halkı temsil ettiği iddiasına dayalı söylemsel meşruiyet tarafından yönlendirilmesini ifade etmektedir.

Çalışmada Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile popülist siyaset tarzı arasındaki ilişkiyi yeni-kurumsalcı yaklaşım çerçevesinde ele alıyoruz. Klasik kurumsalcılık, devlet, anayasa, hukuk ve kurumların örgütlenme biçimlerini siyasal hayatın merkezine yerleştirmiştir. Bu yaklaşım, siyasal olay ve olguları esasen kurumların formel yapıları üzerinden açıklamaya çalışmış, siyasal düzenin işleyişini hukuki normlar ve kurumsal dizayn çerçevesinde kavramsallaştırmıştır (Alkan 2018: 11). Ancak bu bakış açısı özellikle 20. yüzyılın ortalarına

gelindiğinde, siyaset bilimi içerisindeki davranışsalci yaklaşım tarafından yoğun biçimde eleştirilmiştir (Kalkan 2015: 561). Zira klasik kurumsalcılık, siyasal ve toplumsal hayatın asli aktörleri olan bireylerin davranış kalıplarını göz ardı etmiştir. Bu eleştiriden hareketle davranışsalci yaklaşım siyasal süreçleri anlamak için bireylerin siyasal tutumları, değerleri, beklentileri ve davranış kalıplarına odaklanmanın gerekliliğine vurgu yapmıştır. İstatistiksel yöntemlere ve anket çalışmalarına dayalı ampirik bir metodoloji geliştiren bu yaklaşım, siyasal davranışları gözlemlenebilir ve test edilebilir yöntemlerle açıklamaya çalışmıştır (Heywood 2013: 125). Dolayısıyla klasik kurumsalcılık, kurumsal yapıların ve hukuki düzenlemelerin merkezî rolünü vurgularken, davranışsalcılık siyasal hayatı bireyi siyasal aktör olarak kabul ederek çözümlemeye yönelmiştir. Bu iki yaklaşım arasındaki tartışmalardan doğan yeni kurumsalcılık ise siyasal meseleleri ne yalnızca kurumların formel yapılarıyla sınırlı bir perspektifle ne de sadece bireylerin davranış kalıpları üzerinden açıklamayı yeterli görmüştür. Özellikle davranışsalcılığın, siyasal aktörlerin süreçlerden ve kurumlardan bağımsız olarak faaliyet gösterdikleri yönündeki önermesi yeni kurumsalcı düşüncenin önemli temsilcilerinden olan J. G. March ve J. P. Olsen tarafından eleştirilmiştir. Onlara göre kurumlar, değer temelli kurallar sistemi aracılığıyla siyasal aktörlerin davranışlarını şekillendirmekte ve sınırlandırmaktadır (March ve Olsen 1989: 21). Yeni kurumsalcı perspektif, klasik kurumsalcılıktaki gibi normatif değerlerin ve kurumsal yapının önemini kabul ederken aynı zamanda davranışsalci yaklaşım işaret ettiği üzere siyasal aktörlerin kurumsal yapıdan bağımsız olmadığını, aksine bu yapı ile karşılıklı etkileşim içerisinde şekillendiğini öne sürmüştür. March ve Olsen'in de belirttiği gibi siyasal aktörlerin davranışları, onların kurumlarla olan ilişkilerine ve bu kurumlara ne ölçüde dahil olduklarına bağlıdır (March ve Olsen 1984: 738–739). Bu bağlamda kurumlar yalnızca formel düzenlemelerden ibaret olmayıp, değerler, normlar, semboller ve kültürel kodlarla iç içe geçmiş toplumsal yapılar olarak işlev görmektedir. Siyasal aktörler de bu normatif ve kültürel dokunun içinde hareket ederek onun ürettiği anlam dünyasıyla şekillenmektedir.

Bu kuramsal perspektif ışığında değerlendirildiğinde, çalışmada Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin kurumsal tasarımı, popülist siyaset tarzının yerleşmesine elverişli bir zemin sunduğu öne sürülebilir. Çünkü Cumhurbaşkanı artık doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Seçimde çoğunluğun oyunu alan Cumhurbaşkanı adayı seçimi kazanmaktadır. Bu da çoğulcu siyaset anlayışı yerine daha çoğunlukçu bir anlayışı siyasal aktörler tarafından benimsenmesine sebep olmaktadır. Bu anlayış yeni hükümet sisteminin kurumsal yapısının bir sonucu olarak halkın ekseriyetine hitap edecek popülist siyaset tarzını da gerekli hale

getirmiştir. Bunun yanında sistemin yapısı, siyasal aktörleri halk–elit karşıtlığına ve kriz anlatılarına dayalı bir siyaset tarzı geliştirmeye yönlendirmektedir. Böylelikle popülizm, yalnızca siyasal aktörlerin tercih ettiği geçici bir siyasal üslup olmaktan çıkarak, bizzat kurumsal düzenin içselleştirdiği ve yeniden ürettiği bir siyasal gerçeklik halini almaktadır. Bu açıdan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, popülizmin tesadüfi ya da araçsal bir strateji değil kurumsal düzeyde süreklileşmiş bir siyasal tarz olarak yerleşmesini mümkün kılan bir yapı olarak öne çıkmaktadır.

Bu çalışmada popülist siyasetin yeni hükümet sistemiyle kurumsallaşmasını incelemek için amaçlı-örneklem yaklaşımı benimsenmiştir. İncelenen söylem örnekleri, 2017 Anayasa değişikliği referandumu ile 2018-2023 seçim dönemlerinde yürütülen resmî kampanya materyallerinden, lider konuşmalarından, parti yayınlarından ve ulusal haber ajanslarının arşivlerinden seçilmiştir.

Başkanlık Sistemi Tartışmaları

Başkanlık sistemi üzerine yürütülen politik tartışmalar çoğunlukla sistemin demokratik nitelikleri üzerinden şekillenmiştir. Konuya ilişkin çalışmalarıyla literatürde etkili bir tartışma zemini açan Juan Linz (2025), demokratik rejimlerin temel özellikleri ile başkanlık sisteminin kurumsal dinamiklerinin büyük ölçüde uyumsuz olduğunu ileri sürmüştür. Linz’e göre, parlamenter sistemler demokratik işleyiş bakımından başkanlık sistemlerine kıyasla daha başarılı bir performans sergiler (1990: 52). Linz bu iddiasını dört temel gerekçeye dayandırır. İlk olarak, başkanlık sistemlerinde yürütmenin başı olan başkan ile yasama organı, halk tarafından ayrı ayrı seçilir. Her ikisinin de halk tarafından seçilmiş olması meşruiyet konusunda rekabeti ortaya çıkarmaktadır. Başkanlık sistemi içinde bu rekabeti çözümleyecek bir demokratik ilkenin bulunmaması, Linz tarafından sistemin yapısal bir açmazı olarak görülmüştür (Linz 1990: 63). Parlamenter sistemlerde ise yürütme organı meclisten bağımsız değildir. Meclisin çoğunluğu politik yönelimde değişiklik talep ettiğinde güvenoyu mekanizması aracılığıyla hükümeti değiştirebilir. İkinci olarak, başkanın görev süresinin sabit olması parlamenter sistemlerdeki esnekliğe kıyasla demokratik işleyiş için daha sınırlayıcı bir unsur teşkil etmektedir. Parlamenter rejimlerde hükümet başkanlarının görevi belirli bir süre için sabitlenmez, meclisin güvenine bağlıdır. Üçüncü olarak Linz’e göre başkanlık sistemi, demokrasi açısından elverişli olmayan ‘kazanan hepsini alır’ mantığına dayanmaktadır. Parlamenter sistemlerde ise iktidar paylaşımı ve koalisyonlar olağan bir uygulama olduğundan, iktidar çoğu zaman küçük partilerin taleplerini dahi dikkate almak zorunda kalır (Linz 1990: 56). Buna karşın doğrudan halkoyuyla seçilen bir başkan, koalisyon kurma veya muhalefetle

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Popülist Rasyonalite: Siyasal Tarzdan Rejim Formuna

uzlaşma ihtiyacını görmeyebilir. Son olarak, başkanlık sisteminin siyaset tarzı parlamenter siyasete kıyasla demokratik işleyiş için daha az elverişlidir. Zira başkan aynı anda hem devlet başkanı hem de hükümet başkanı sıfatını taşır ve bu iki rolün gerekleri zaman zaman birbirine zıtlık gösterebilir. Başkanın tüm ulusun temsilcisi olarak konumlandırılması onu muhalefete karşı daha az hoşgörülü bir siyasal tutuma yöneltebilir.

Linz'in başkanlık sisteminin 'kazanan hepsini alır' mantığını parlamenter sistemlere kıyasla daha fazla teşvik ettiği görüşü tartışmalıdır. Keza Scott Mainwaring ve Matthew Shugart bu görüşe katılmamıştır (1993: 459-463). Onlara göre parlamenter sistemler bu açıdan düşünüldüğünde Linz'in işaret ettiği gibi başkanlık sistemine göre avantajlı sayılmazlar. Mainwaring ve Shugart için bir demokrasinin ne ölçüde 'kazanan hepsini alır' kuralını benimseyeceği esasen seçim sistemi ve parti sisteminin yapısına bağlıdır. Örneğin tek parti çoğunluğunun bulunduğu parlamenter sistemlerde yürütme gücü üzerinde denetim mekanizmaları son derece zayıf kalabilir. Bu tür durumlarda parlamenter sistemler, başkanlık sistemlerinden daha fazla 'kazanan hepsini alır' eğilimine yol açabilir. Buna karşılık başkanlık sistemleri, keskin bir biçimde kuvvetler ayrılığı ilkesi üzerine kurulu olduklarından, yürütmenin yetkilerini sınırlamaya yönelik denge ve denetim mekanizmalarına sahiptir. Elbette bu mekanizmalar farklı açılardan eleştirilebilir ancak genel olarak Linz'in başkanlık sistemine atfettiği 'kazanan hepsini alır' eğilimini sınırlama işlevi görür. Nitekim kuvvetler ayrılığının temel tasarım amaçlarından biri, siyasal gücün tek elde yoğunlaşmasını engellemek ve kazanan tarafın iktidarını dengelemektir. Bu yönüyle bakıldığında kazanan hepsini alır mantığı parlamenter sistem içinde daha fazla kendini gösterir. Çünkü parlamentoda en çok sandalye kazanan parti, hem yasamada çoğunluk gücüne sahip olacak hem de yürütme gücünü elde edecektir. Dolayısıyla başkanlık sistemlerine yönelik dile getirilen kazanan her şeyi alır yönündeki eleştiriler, aslında sistemin doğasından zorunlu olarak türeyen sonuçlar değildir. Bu sorunların ortaya çıkışı büyük ölçüde anayasal yetki dağılımı, seçim kuralları ve yürütmenin meclise karşı sorumluluğu gibi kurumsal tasarım parametreleriyle ilişkilidir (Shugart ve Carey 1992). Nitekim uygun bir anayasal ve seçimsel tasarım çerçevesinde bu sorunların etkisi sınırlanabileceği gibi bazı koşullarda başkanlık sistemlerinin avantajları daha net ortaya çıkabilir.

Benzer tartışmalar çerçevesinde, Türkiye'de 2017 yılında anayasa referandumu ile gerçekleştirilen sistem değişikliği de farklı perspektiflerden değerlendirilmiştir. Söz konusu değişimi eleştirel bir yaklaşımla analiz edenler olduğu gibi, 'olması gerekenin hayata

geçirilmesi' şeklinde yorumlayanlar da olmuştur. Eleştirel yaklaşanlar parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçiş sürecini demokratik siyasetin aksamaması olarak görmüş, ortaya çıkabilecek anti-demokratik siyasal pratiklere yönelik çeşitli çekinceler dile getirmişlerdir. Özellikle başkanlık sisteminin Cumhurbaşkanına verdiği geniş yetkilerin otoriter bir rejime dönüşme riski taşıdığı ileri sürmüşlerdir (Tekin 2017; Üskül 2007; Soysal 2007; Yarbay 2017). Başta Latin Amerika olmak üzere başkanlık sisteminin uygulandığı bazı devlet örnekleri üzerinden, bu modelin Türkiye'nin demokratik sürecine zarar verebileceğini savunmuşlardır. Bu ülkelerde başkanlık sistemleri ya askeri darbelere zemin hazırlamış ya da yöneticilerin otoriterleşmesine neden olduğunu vurgulamışlardır. Dolayısıyla meseleye eleştirel yaklaşanlar için Türkiye'de parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçiş, demokratik kurumları zayıflatma riski taşımaktadır.

Diğer yandan, başkanlık sistemini savunanlar ise meseleyi parlamenter sistemin ortaya çıkardığı siyasal sorunlar üzerinden değerlendirmişlerdir. Onlara göre, parlamenter sistem siyasal istikrarsızlık potansiyeli taşıyan bir yapıdadır. Türkiye'nin bulunduğu jeopolitik koşul itibarıyla böyle bir istikrarsızlıkla karşı karşıya kalması ciddi sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle başkanlık sistemi, istikrar arayışının bir çözümü olarak görülmüş, sistem değişikliğine olumlu yaklaşılmıştır (Aslan 2015; Özal 1998; Kuzu 1998; Yıldız 2015). Parlamenter sistemdeki çift başlı yürütme yapısını ortadan kaldırmak amacıyla, başkanlık sisteminde halk tarafından doğrudan seçilen devlet başkanı, siyasal istikrar açısından önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir. Başkanlık sisteminde yürütme yetkisi, parlamento gibi kolektif bir organ aracılığıyla değil, halk tarafından doğrudan seçilen ve kesintisiz beş yıl görevde kalan yetkili kişi eliyle kullanılmaktadır. Bu güçlü yürütme erkinin, toplumun sorunlarına daha hızlı ve etkili çözümler üreteceği, kamu hizmetlerinin ise daha verimli ve etkin bir şekilde sunulmasına katkı sağlayacağı düşünülmüştür (Sobacı, Miş ve Köseoğlu 2018). Dolayısıyla parlamenter sistemin ürettiği politik sorunlara çözüm getireceği inancı yürütme erkinin güçlendirilmesi beklentisine bağlanmıştır.

Güçlü bir yürütme erkine dayanan sistemin, vesayet odaklarına karşı daha dirençli olacağı düşünülmüştür. Bir diğer ifadeyle siyaset dışı aktörlerin müdahalelerine karşı demokratik meşruiyetle güç kazanan yürütme erki daha dirençli hale gelebileceği vurgulanmıştır (Al 2020: 17). Alkan'ın da işaret ettiği gibi (2008), Türkiye'de parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçiş yalnızca bir hükümet sistemi değişikliği değil aynı zamanda siyasetin içeriğinin köklü bir biçimde dönüşmesi anlamını da taşımaktadır. Siyasetin güçlenmesi, vesayetçi mekanizmaların etkisinin kırılmasını sağlamış ve bu yolla siyasal alanın

özerkleşmesine zemin hazırlamıştır. Bu durum, parlamenter sistemde yaşanan vesayet temelli siyasal sorunlara köklü bir çözüm olarak değerlendirilmiştir. Ancak Hamza Al'a göre, siyaset kurumunun güçlenmesi yalnızca yürütme erkinin kuvvetlendirilmesiyle sınırlı kalmamalı aynı zamanda yasama organının da güçlendirilmesi gerekmektedir. Geçmişte Cumhurbaşkanı seçim süreçlerinde yaşanan krizlerin, doğrudan halk tarafından seçim yoluyla aşılması bazı sorunları bertaraf etmiş görünse de Türkiye'de zayıf bir yasama organı her daim demokratikleşmenin önündeki engellerden biri olmuştur. Yani parlamenter sistem içinde zikredilen siyasal sorunların çözümleri sadece güçlü bir yürütme erki ortaya çıkarmakla gerçekleşmeyecektir. Bu nedenle Hamza Al (2020) başkanlık sistemine geçişle birlikte bu yapısal sorunun hâlâ çözülememiş olduğunu ileri sürmektedir. Burak Kaya için ise (2018) başkanlık sisteminin gerçekleşmesiyle beraber demokratik siyasal düzenin önemli bir problemi çözülmüştür. Demokratik sistemlerin temel parametrelerinden biri, kuvvetler ayrılığı ilkesinin güçlü bir biçimde kurumsallaştırılmasıdır. Parlamenter sistemde hükümetin yasamanın içinden çıkması ve yasama faaliyetlerine doğrudan bağımlı kalması, demokratik sistemi zayıflatabilecek unsurlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle başkanlık sistemi, yasama ve yürütme erklerini net biçimde birbirinden ayırarak, kuvvetler ayrılığı ilkesinin kurumsallaşmasını mümkün kılacak bir yapıyı beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda başkanlık sisteminde demokratik siyasetin kurumsallaşma imkanları, parlamenter sisteme nazaran daha fazladır. Namık Öztürk'e (2019) göre ise başkanlık sistemiyle birlikte yürütmenin yasama karşısında belirgin biçimde güç kazandığı açıktır. Ancak hükümet sisteminin nasıl işlediğine ve demokratiklik bağlamında hangi sonuçları doğurduğuna dair sağlıklı değerlendirmeler yapabilmek için daha uzun bir zamana ihtiyaç vardır. Süreç içinde ortaya çıkacak uygulama pratikleri, sistemin demokratik yapıya etkisini daha anlaşılır kılacaktır.

Başkanlık sistemi tartışmalarında üzerinde mutabık kalınan tek husus, yeni sistemde siyasal öznenin Cumhurbaşkanı olduğudur. Parlamenter sistemde daha çok sembolik bir konumda yer alan Cumhurbaşkanlığı makamı, yeni sistemde devlet başkanı sıfatıyla yürütmenin başı haline gelmiştir. Güçlü yürütme erkini temsil eden bu makam, görev ve yetkileri itibarıyla başkanlık sisteminin merkezine yerleşmiştir. Bu nedenle başkanlık sistemini anlamaya yönelik analizler, doğrudan Cumhurbaşkanlığı kurumunun kapsamı, niteliği ve işlevi üzerinde yoğunlaşmayı beraberinde getirmiştir.

Yeni Sistemin Öznesi: Cumhurbaşkanı

Başkanlık sisteminin Türkiye’ye özgü uyarlanması, ‘Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ adıyla tanımlanmıştır. Bu sistem bir hükümet modelidir. Bu model üniter devlet yapısını esas alan, partili cumhurbaşkanlığına dayalı ve Cumhurbaşkanının halk tarafından seçildiği yapı ortaya koyar (Turan 2018). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde, Cumhurbaşkanı hem devletin hem de yürütmenin başı olan, siyasi sorumluluğa sahip bir aktördür. Eski parlamenter sistemde, Cumhurbaşkanının yetkileri büyük oranda sembolikti ve siyasi sorumluluğu bulunmamıştır. Yeni hükümet sisteminin en kritik özelliği, Cumhurbaşkanlığı yapısını siyasal sistemin ana aktörü haline getirmesidir. Bu sistemde, Cumhurbaşkanı doğrudan halk oylamasıyla seçilir. Halk tarafından doğrudan seçilen Cumhurbaşkanı parlamentoya bir bağlılığı kalmamıştır. Yürütme yetkisini direkt halktan almaktadır. Cumhurbaşkanı hem devletin hem de yürütmenin başıdır. Bir yandan yürütmenin başı sıfatıyla ülke siyasetini sevk ve idare eder, diğer taraftan devlet başkanı sıfatıyla devletin ve milletin birliğini temsil etmektedir. Böylece eski parlamenter sistemdeki iki başlı yürütme yapısı içinde Cumhurbaşkanı ve Başbakanı verilen görevler yeni sistemde Cumhurbaşkanlığı yapısında birleştirilmiştir.

Yeni sistemde Cumhurbaşkanı yürütmenin tek başına sahibi haline gelmiştir. Parlamenter sistemde Cumhurbaşkanının sorumluluğu belirsizdi. Sadece vatana ihanet istisnası üzerinden cezai sorumluluğu söz konusuydu. Ancak vatana ihanetin kapsamı net bir şekilde tanımlanmadığından, bu sorumluluk mekanizması da işlevsellikten uzaktı. Yeni Hükümet Sisteminde ise Cumhurbaşkanının sorumluluğu daha açık bir biçimde, hukuki, cezai ve siyasal sorumluluk olarak üç başlık altında ele alınmıştır (Doğan ve Doğan 2020; Yıldız 2019). Cumhurbaşkanının hukuki sorumluluğu, görev ve işlemlerinde hukuka uygun hareket etme yükümlülüğünü ifade eder. Bu sorumluluk, idari işlemlerden kaynaklanan sorumluluk ile özel hukuk alanına giren işlemlerden doğan sorumluluk olmak üzere iki temel başlık altında incelenmektedir. Bunun yanı sıra yeni sistemde Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu da ayrıca değerlendirilmektedir. Eski parlamenter sistemde Cumhurbaşkanı, göreviyle ilgili işlemlerinden dolayı cezai sorumluluk taşımazdı. Yalnızca kapsamı açık olmayan ‘vatana ihanet’ suçu istisna tutulmuştu. Bu sistemde, ‘karşı imza kuralı’ gereğince, Cumhurbaşkanının işlemlerinden başbakan ve ilgili bakanlar sorumlu tutulmaktaydı. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemiyle yürütme yetkisi tek elde, Cumhurbaşkanında toplanmış ve bu durum karşı imza kuralının sağladığı sorumsuzluğu da ortadan kaldırmıştır. Artık Cumhurbaşkanı, göreviyle ilgili tüm işlem ve eylemlerinden dolayı cezai olarak da sorumlu tutulabilmektedir. Bu düzenleme,

yeni sistemin mantığıyla da uyumludur. Çünkü yürütme yetkisiyle birlikte gelen geniş yetkiler, aynı zamanda daha kapsamlı bir sorumluluk rejimini de zorunlu kılmaktadır.

Diğer önemli bir sorumluluk türü ise Cumhurbaşkanlığının siyasi sorumluluğudur. Yönetenlerin egemene karşı sorumluluğu, siyasi sorumluluk olarak adlandırılır. Demokratik sistemlerde egemenlik halka ait olduğundan, devlet yöneticileri doğrudan halka karşı siyasi sorumluluk taşır. Halk adına karar alma yetkisine sahip olan siyasi liderler sosyal, ekonomik ve askerî her alanda bu sorumluluğun gereğini yerine getirmekle yükümlüdür. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde, Cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi onu doğrudan halka karşı siyasi sorumluluğa sahip bir aktör haline getirmiştir. Oysa eski parlamenter sistemde Cumhurbaşkanının parlamentoya ya da halka karşı doğrudan bir siyasi sorumluluğu bulunmamaktaydı (Küçük 2020). Yeni sistemde ise cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından seçildiği için halk karşısında siyasi sorumluluğa sahip olmuştur. Çünkü Cumhurbaşkanlığı meşruiyetini doğrudan halktan alan bir makamdır.

Sonuç olarak yeni sistemin siyasi öznesi olarak gösterebileceğimiz Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri eski sisteme göre daha geniş ve kapsamlıdır. Ayrıca eski sistemdeki yürütmenin iki başlı yapısının kalkması, Cumhurbaşkanlığında birleştirilmesi ve doğrudan halk tarafından oy çokluğuyla seçilmesi yeni sistemde özgün tarafını oluşturmuştur. Bu özgün tarafın yeni bir siyaset tarzını merkeze almaya yönlendirdiğini söyleyebiliriz. Bir başka ifadeyle parlamenter sistem paradigmasına dayalı siyaset tarzı yerini, yeni hükümet sisteminin siyasi gerçekliği temelinde kurgulanması gereken farklı bir siyaset anlayışına bırakmıştır. Bu yeni stratejik politik eylemsellik ise popülist siyasi tarz içinde şekillenmiştir.

Popülizm Kavramsal İçeriği

Popülizm günümüz siyasi dünyanın anahtar kavramı haline geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Cas Mudde (2004) içinde bulunduğumuz dönemi ‘popülist zeitgeist’ olarak tanımlar. Çünkü popülizm yalnızca belirli siyasi aktörlerin değil, dünyanın pek çok farklı coğrafyasındaki siyasi hayatın bütününe nüfuz etmiş durumdadır. Bu nedenle popülizmin siyasi düzlemde neyi temsil ettiğini, nasıl işlediğini ve hangi somut gerçekliklere karşılık geldiğini kavramsal olarak irdelemek gerekir. Özellikle kurumsallaşmış demokratik rejimlerde dahi popülist politik hareketlerin artışı, meseleyi yalnızca çeperde kalmış halk yığınlarının bir tepki hareketi olarak değil, aynı zamanda meşruluk arayan bir siyaset tarzı olarak da öne çıkarmaktadır.

Popülizm kavramının etimolojik kökeni Latince ‘populus’ kelimesine dayanmaktadır. ‘Populus’ halk ya da kalabalık anlamına gelir ve siyasal bağlamda yönetici elitlerin karşısında yer alan sıradan insanların düşünce ve beklentilerini merkeze alan bir siyasal anlayışı ifade eder (Canovan 2004: 247-248). Kavramın halk ya da kalabalık gibi genel ifadelere dayanması, popülizmin içeriğini net bir şekilde tanımlamayı kolaylaştırmaz. Bu durum, popülizmin ne olduğu konusunda teorik düzlemde bir uzlaşının oluşmamasına neden olmuştur. Nitekim literatüründe popülizm üzerine pek çok farklı tanım ve yorum da mevcuttur (Mudde ve Kaltwasser 2017: 6). Kavramın bu denli tartışmalı ve farklı biçimlerde kullanılabilir oluşu, onun doğası gereği çok boyutlu ve çeşitli siyasal tutumlar ile söylem biçimlerine eklemlenebilen bir karaktere sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Popülizm bir ideoloji midir? bu soru popülizm tartışmalarının merkezinde bulunmaktadır. Michael Freeden’a göre ideolojiler, toplumsal ve siyasal düzeni anlamlandırmaya yarayan, bireylere açıklamalar sunan, belirli düşünceleri meşrulaştıran ve destekleyen, aynı zamanda bu düşünceler doğrultusunda bireyi eyleme sevk eden inanç ve tutumlar bütünüdür (1996: 749). Freeden, ideolojileri yoğun-merkezli ve seyrek-merkezli olmak üzere iki temel kategoriye ayırmıştır. Yoğun-merkezli ideolojiler, sundukları kapsamlı politik kavram seti ve düşünce programıyla bütünlüklü bir perspektif ortaya koyarlar. Örneğin liberalizm, yalnızca ekonomik alanı değil hukuk, kültür ve siyaset gibi farklı toplumsal alanları da açıklayabilen paradigmatic bir yoğun-merkezli ideoloji olarak görülür. Buna karşılık seyrek-merkezli ideolojiler, daha sınırlı bir kavramsal çekirdek etrafında örgütlenir. Freeden’e göre zamanla yoğun-merkezli ideolojilerin bileşenleri çözülerek ya özerk alt unsurlara dönüşmekte, yeni fikirlerden bağımsız seyrek-merkezli ideolojik modüller doğmaktadır (2011: 129-132). Bu tür ideolojiler yoğun-merkezli ideolojilerin alt parçası değil, onlardan ayrılan ve görece dar kapsamlı politik vizyona sahip bağımsız yapılardır. Tanımlanabilir bir kavramsal çerçeve sunsalar da yoğun-merkezli ideolojilerden farklı olarak toplumsal ve siyasal sorunların tamamına değil, yalnızca belirli bir çekirdeğe odaklanırlar (Freeden 2011: 134-135). Freeden her ne kadar popülizmi doğrudan bu kategoriye yerleştirmese de seyrek-merkezli ideolojilerin taşıdığı niteliklerle popülizm arasında önemli paralellikler kurulmuş ve bu sayede popülizmin bir ideoloji olarak değerlendirilmesi mümkün hale gelmiştir (Uslu 2020: 221). Zira Cas Mudde, Freeden’ın yaklaşımından hareketle popülizmi bir ideoloji olarak tanımlayan isimlerden biri olmuştur. Mudde’ye göre (2004: 543) popülizm, toplumu yozlaşmış elitler ve saf halk olmak üzere iki homojen ve antagonistik gruba ayıran ve siyasetin halkın genel iradesinin ifadesi olması gerektiğini savunan seyrek-merkezli bir ideolojidir. Mudde, popülizmin liberalizm veya

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Popülist Rasyonalite: Siyasal Tarzdan Rejim Formuna

sosyalizm gibi kapsamlı ve yoğun-merkezli bir ideoloji olmadığını vurgular. Tutarlı ve detaylı bir sistem sunmayan popülizm, ancak sınırlı kapsamıyla seyrek-merkezli ideolojiler kategorisinde yer alabilir (Mudde 2004: 544). Ona göre popülizmin kavramsal çekirdeğini yalnızca halk, elitler ve bunlar arasındaki çatışmacı ilişki oluşturabilir. Ernesto Laclau ise Mudde ile bu bağlamda farklı görüş ortaya koymuştur. Laclau'ya göre popülizm tam olarak antagonistik ilişkinin bir ürünü olduğu için belirli bir ideolojik kategoriye indirgenemez. Bir diğer ifadeyle Mudde'nin bahsettiği çatışmacı ilişkinin varlığı popülizmi, bir ideoloji olmaktan ziyade bir mücadele mantığı haline getirir.

Ernesto Laclau'ya göre (2011: 136) popülizm, önceden belirlenmiş bir ideolojik bütünlüğe veya sabit bir programatik çerçeveye indirgenemez. Popülizm, esasen toplumdaki antagonistik çatışmalar zemininde işlev kazanan bir siyasal mantıktır (Laclau 2007: 83). Bu mantığın temelinde, farklı toplumsal taleplerin bir araya getirilerek “halk” adı altında yeni bir siyasal öznenin inşa edilmesi süreci yatar. Popülist siyasal mantık, toplumsal düzende var olan karşıtlıkları kabul etmekle başlar. Bu karşıtlıklar, siyasal öznenin biz ve onlar şeklinde kutuplaştırıcı bir biçimde kurgulanmasına imkân tanır. Biz'in inşası, farklı toplumsal taleplerin eşdeğerlik zinciri aracılığıyla birbirine eklemelenmesiyle gerçekleşir. Bu eklemelenme sürecinde, adalet veya özgürlük gibi boş gösterenler belirleyici rol oynar. Boş gösteren, farklı taleplerin etrafında birleşebileceği, anlamı sabitlenmemiş ama kapsayıcı bir sembol işlevi görür. Dolayısıyla popülizm, basit bir ideolojik eylemsellikten ziyade, heterojen toplumsal taleplerin ortak bir söylemsel düzlemde bütünleştirilmesini sağlayan bir akıl biçimi olarak ortaya çıkar. Bu yönüyle popülizm, belirli bir ideolojinin adı değil, halkın kimliğini kuran, talepleri siyasal bağlama taşıyan ve onları dönüştürücü bir birliktelik altında toplayan özgün bir siyasal mantıktır.

Popülizmi aynı zamanda bir siyasal strateji olarak ele alan yaklaşımlar da bulunmaktadır. Kurt Weyland'a göre (2021: 185) popülizm, programlı ya da ideolojik yönelimlerden ziyade, fırsatçı yollarla hareket eden ve merkezi konumda karizmatik liderin yer aldığı bir siyasal stratejidir. Weyland'a göre popülist lider, siyasal kurumların denge-denetim mekanizmalarını halktan aldığı doğrudan destekle kendi lehine kullanmaya yönelir. Bunun yanında lider, yüksek profilli ve sembolik etkisi güçlü adımlar atar. Ancak bu adımlar çoğu zaman sürdürülebilir nitelikte değildir. Popülist lider sürekli bir seçim kampanyası içinde kalarak destekçilerin siyasal motivasyonunu canlı tutmaya çalışır. Siyasi krizler ise bu liderin en önemli destekçisi olur. Çünkü her kriz popülist lider için bir fırsat alanı yaratır ve büyük

ölçekli krizler, sahip olunan halk desteğini pekiştirir. Bu nedenle popülizm, merkezinde siyasal liderliğin bulunduğu stratejik, pragmatik bir tarz olarak işlev görür (Weyland 2017). Robert S. Jansen de popülizmi kavramsallaştırırken onu bir siyasal pratik olarak ele alır. Ancak bunu Weyland'ın yaptığı gibi lider merkezli bir bakış açısından değil, kitlelerin mobilizasyonu üzerinden anlamaya çalışır (Jansen 2011).

Jansen'e göre popülizm, öncelikle bir pratik içinde kavranabilir. Bu yönüyle kavramın siyasal içeriği, onun bir ideoloji mi yoksa bir siyasal mantık mı olduğuna ilişkin tartışmalardan ziyade sahip olduğu pratik potansiyel üzerinden daha somut biçimde anlaşılabilir. Bu nedenle Jansen, 'popülist seferberlik' (2011: 81-85) kavramını önerir. Jansen bu kavramı iki boyut üzerinden tanımlamıştır. İlk olarak, popülist seferberlik belirli bir kitlenin harekete geçirilmesini ifade eder. Bu kitle genellikle toplumsal açıdan dışlanmış veya marjinalleştirilmiş gruplardan oluşur. Yoksullar, köylüler ya da işçiler gibi dışlanmış kesimler, kamusal alanda görünür kılınma vaadiyle siyasal sürece dahil edilmeye çalışılır. İkinci boyut ise bu seferberliğin nasıl gerçekleştirildiğiyle, yani kullanılan retorikle ilgilidir. Zira popülist seferberlik güçlü söylemler olmaksızın başarıya ulaşamaz. Anti-elitist, milliyetçi ve halkı yücelten söylemler aracılığıyla toplumsal grupların mobilize edilmesi, Jansen'e göre popülizmin en temel işlevlerinden biri haline gelir. Meselenin bu yönüyle popülist siyaset tarzında üslup ve söylemin önemi Benjamin Moffitt tarafında da vurgulanır. Moffitt popülizm üzerine yaptığı çalışmalarda, siyasal üslup meselesinin yeterince ele alınmadığını ileri sürer. Moffitt (2020: 71) popülizmin özellikle siyasal üslup boyutuna yoğunlaşarak kavramın özünde bir üslup biçimiyle tanımlanabilecek siyaset tarzı olduğunu savunmuştur. Zira krizleri fırsata dönüştürmek ya da kitleleri belirli bir parti programı etrafında seferber etmek, yalnızca popülist siyasetçilere özgü olmadığı düşünür. Çünkü bu stratejiler farklı siyasal aktörlerde de gözlemlenebilir. Moffitt için popülizmi ayırt eden temel unsur, kendine özgü üslup ve performans biçiminde ortaya çıkar. Popülist liderler, söylemlerinde, giyim tarzlarında, beden hareketlerinde, jest ve mimiklerinde kendine has bir siyasal üslup sergilerler. Bu üslup, halkçı tavırlarla kendini meşrulaştırır ve belirli kalıplar üzerinden süreklilik kazanır. Popülist siyaset bu yönüyle bir tür performans gösterisine dönüşür. Bu performans sayesinde halk ile doğrudan temas kurar ve halkın desteğini sürekli olarak yeniden üretirler (Moffitt 2020: 53-84).

Özetle, popülizm literatüründe kavramın doğasına dair bir uzlaşma bulunmamaktadır. Mudde, popülizmi seyrek-merkezli bir ideoloji olarak tanımlarken, Laclau, onu toplumsal antagonizmalardan türeyen kurucu bir siyasal mantık şeklinde kavrar. Weyland'ın vurgusu lider merkezli stratejik bir tarz üzerine yoğunlaşırken, Jansen kitlesel seferberlik pratiğine odaklanır.

Moffitt ise popülizmi üslup ve performans boyutuyla öne çıkarır. Tüm bu farklı perspektifler, popülizmin tek boyutlu bir olgu olmadığını aksine esnek, çoğul ve tartışmaya açık bir siyasal fenomen olduğunu ortaya koyar. Bu tartışmaların yanında kavramın en çok tartışılan yönlerinden biri de demokratik siyaset ile kurduğu gerilimli ilişkidir.

Popülizm ve Demokrasi Tartışması

Popülizmi demokrasinin kurumsal işleyişine ve çoğulculuğuna tehdit oluşturan bir eğilim olarak tanımlayan görüşler çoğunluktadır. Ancak popülizmi demokratik bir dürtü olarak değerlendiren yaklaşımlar da vardır. Bu yaklaşımlar halkın taleplerini siyasal sisteme taşıma kapasitesine vurgu yapar. Popülizmin siyasal katılımı artırarak, temsil krizi içindeki siyasal partileri demokratik sisteme daha fazla yaklaştıracak bir dinamik taşıdığı ileri sürülür. Çünkü popülizm, belirli bir düzeye kadar halkın ilgisini ve siyasal motivasyonunu kamu işlerine yönelterek demokratik katılım ilkesine katkı sunabileceği varsayılır. Dolayısıyla marjinalleştirilmiş grupların siyasal sisteme entegre edilmesini kolaylaştırdığı ve geleneksel elit yapılar tarafından dışlanan bu gruplara temsil imkânı sunduğu ölçüde, demokratik süreçler üzerinde olumlu etkiler yaratabileceği savunulmaktadır (Mudde ve Kaltwasser 2012). Ayrıca demokratik siyasal sistemin pragmatik doğasını göz önünde bulundurarak popülizmi kaçınılmaz bir siyasal gerçeklik olarak gören yaklaşımlar da bulunmaktadır (Canovan 2002). Bunların yanında popülist siyasetin yükselişini bir demokratik kriz göstergesi olarak yorumlayan görüşler de vardır (Belge 2018). Günümüz Batı demokrasilerinin içinde bulunduğu temsil bunalımının, popülist siyasetçilerin yükselmesine zemin hazırladığı ileri sürülmektedir (Çiçekli ve Çiçekli 2022).

Bazı çalışmalarda popülizm, faşist siyasetin daha yumuşatılmış veya utangaç bir versiyonu olarak değerlendirilmiştir (Öztürk 2020). Popülizm ile faşizm arasındaki temel farkın, popülizmin açık ve bütünlüklü bir ideoloji olmaktan ziyade, değişken halk tercihlerine göre şekillenen esnek bir siyaset tarzı olmasından kaynaklandığı düşünülür (Griffin 1995). Faşizm ise ideolojik olarak daha bütüncül, otoriter ve demokrasinin tüm kurumlarını ortadan kaldıran bir yapıya sahiptir. Popülizm, doğrudan demokrasiyi ortadan kaldırmak yerine, demokratik rejimin içinde kalıp onun kurumsal yapılarını içeriden zayıflatarak etkisizleştirmeye çalışır (Finchelstein 2014). Örneğin faşist rejimlerde muhalefet doğrudan baskı ve şiddet yoluyla ortadan kaldırılırken, popülist sistemlerde bu süreç daha karmaşık biçimlerde işler. Muhalefetin işlevi fiilen ortadan kaldırılır ancak biçimsel olarak varlığı korunur. Popülist iktidarların hâkim olduğu ortamlarda temel hak ve özgürlüklerin korunması

zorlaşır. Yargı bağımsızlığı erozyona uğrar ve hukuk sistemi, popülist söylemlerin içinde siyasallaşarak bir araçsallaşmaya maruz kalır. Bu durumun, siyasal alanda gerçek bir muhalefet yapısının oluşmasına izin vermeyeceği ve demokratik çoğulculuğu büyük ölçüde tahrip edeceği düşünülür. Bu görüşlerin aksine, popülizmin temel siyasal özne olarak halkı merkeze yerleştirmesi nedeniyle demokrasi kavramıyla yakından ilişkili olduğu da ileri sürülmektedir (Canovan 1999; Arditi 2004). Popülist siyasette esas olan, halkın siyasal beklentilerinin ve temsiliyetinin öncelik kazanmasıdır. Bu nedenle popülizm ile demokrasinin çelişmesi zorunlu bir durum değildir. Aksine, popülist söylemde halkın iradesinin siyasal karar alma süreçlerinin belirleyici unsuru olması gerektiği sıkça vurgulanır. Bu bağlamda, popülizmin temsili demokrasinin doğasında yer alan dinamiklerden biri olduğunu ileri sürmek mümkündür. Popülizmin yalnızca demokratik sistemlerin kriz anlarında ortaya çıkan bir tepki hareketi olarak değerlendirilmesi ise indirgemeci bir yaklaşım olduğu düşünülür. Bu durum ters bir biçimde de sorgulanabilir: “Popülizm, daha çok temsili demokrasilerde ortaya çıkan bir olgu olduğuna göre, acaba popülizmin yükselişi, demokratik taleplerin yeterince karşılanmaması nedeniyle mi mümkün olmaktadır?” (Çamurcuoğlu 2019). Bu soru, popülizmin ortaya çıkışını yalnızca sistemin kriz anlarına indirgemeyen, aynı zamanda temsilin niteliğine ve derinliğine odaklanan daha yapısal bir değerlendirme imkânı sunar. Zira popülist hareketlerin güç kazanması, çoğu zaman halkın siyasal beklentilerinin mevcut temsil mekanizmaları tarafından yeterince karşılanamaması ve temsildeki eşitsizliklerin derinleşmesiyle doğrudan ilişkilidir. Bu durum, popülizmi demokrasinin alternatifi olmaktan çok onun temsil krizlerine tepki veren bir dinamiği olarak değerlendirmeye imkân verir (Bozoğlu 2017).

Popülizmin kendisini demokratik bir nitelik taşıyormuş gibi sunabilmesi onun ideolojik ve manipülatif karakteriyle ilişkili olduğu düşünülür. Popülist siyasetin anayasal ve liberal demokratik değerleri baskıladığı ve bu değerlerle çeliştiği sıkça dile getirilmektedir. Demokrasi halkın egemenliği olarak tanımlanıyorsa, popülizmin de bu egemenliğin en doğrudan biçimi olduğu iddiası söylemsel manipülasyon olarak değerlendirilmekte ve eleştirilmektedir. Zira bir popülist söylem, siyasal iktidarın demokratik denetim mekanizmalarını baskılamasını, sınırsız ve kontrolsüz bir iktidar pratiğini meşrulaştırmasına zemin hazırlayabileceği düşünülmektedir (Uslu 2020: 6). Popülizmin bu denli karmaşık bir kavram hâline gelmesinin temel nedenlerinden biri, onun demokratik siyaseti ‘çoğunluk’ ekseninde tanımlamasıdır. Popülist siyasal yaklaşımlarda halkın iradesi, çoğu zaman yalnızca çoğunluğun iradesiyle özdeşleştirilir. Bu nedenle siyasal çoğulculuğun gündeme getirilmesi, popülist aktörler tarafından halkın iradesine karşı bir tehdit olarak algılanabilir.

Jan-Werner Müller'e göre (2017) popülizm, her ne kadar teorik olarak bütünlüklü bir yapı sunmasa da kendi içinde tutarlı bir mantık barındırır. Popülist siyaset, kategorik olarak çoğulculuk karşıtı bir eğilim sergiler ve belirli açılardan demokrasi karşıtı olarak tanımlanır. Ancak bu durum popülizmin demokratik siyaseti bütünüyle ortadan kaldırdığı anlamına gelmez. Aksine, popülizm temsili ve çoğulcu demokrasiyi sınırlı biçimde dışlayarak, onu çoğunlukçu bir demokrasi anlayışı lehine yeniden şekillendirmeye çalışır. Bu yönüyle popülizm tutarlı bir siyasal anlayış ortaya koyar. Çoğulcu siyaset anlayışı, yapısı gereği toplumun farklı kesimlerini siyasal katılımı kuşatmayı hedefler. Bu anlayışa göre demokratik sistem içerisinde farklı gruplar temsil edilmeli, siyasal alandaki çeşitlilik teşvik edilmelidir. Zira toplum birbirinden farklı değerlere, inançlara ve yaşam tarzlarına sahip bireylerden ve toplumsal gruplardan oluşur. Bu grupların ideal bir demokratik ortamda etkileşim içinde olması kendi çıkarlarını ve beklentilerini özgürce dile getirebilmesi esastır. Oysa popülist siyaset, bu çoğulcu anlayışla temelden çelişir. Popülist söylem için halk, farklılıkları içinde barındıran çoğul bir yapı değil aksine homojen ve yekpare bir bütün olarak kurgulanır. Bu bütünlük etnik, dini, kültürel, ekonomik ve sosyolojik açılardan ortak bir kimliğe indirgenir. Popülist siyaset, toplumu bu şekilde anlamlandırarak siyasal özneyi bu bütünlük içinde tanımlar.

Popülist siyaset halka yönelik güçlü bir çağrıyla şekillenir. Bu siyasal tarz, toplumsal elitlere, farklılıklara ve bireycilik anlayışına karşı konumlanır. Halkın doğrudan sesi olma iddiasını taşır. Bu sesi kendi siyasal meşruiyeti için temel referans olarak kullanır. Popülist siyaset için halk aynı çıkarları paylaşan, benzer beklentilere sahip, tekil bir beden olarak tahayyül edilir. Bu söylemin dışında kalan toplumsal gruplar ise halk olarak kabul edilmez ve dışlanır (Yetkin 2016: 70-72). Bu yönüyle popülist siyaset, toplumsal çeşitliliği değil siyasal homojenliği esas alan bir yaklaşımı benimser. Popülist siyaset anlayışında halk, kendi içinde çelişkisiz ve erdemli bir siyasal topluluk olarak kabul edilir. Bu yaklaşımda halk, yozlaşmamış bir siyasal özne olarak tahayyül edilirken ona karşıt konumda yer alan elitler, siyasal yozlaşmanın ve halktan kopukluğun temsilcileri olarak görülür (Taggart 2004: 117-119). Popülist siyaset, meşruiyetini büyük ölçüde bu elit karşıtlığı üzerinden inşa eder. Bu çerçevede halk, elitlere kıyasla daha sağduyulu, bilge ve daha doğru olanı sezebilen bir kolektif irade olarak tanımlanır.

Popülist söylem liberal demokratik anlayışı, elitist bir perspektifle siyaseti oligarşik bir yapı haline getiren düşünce olarak eleştirir (Öztürk 2020). Bu oligarşik yapı, halkın iradesini gerçekleştirmeyi engellemekte ve halkı siyasal karar alma süreçlerinden dışlamaktadır. Çünkü

liberal temsili demokrasilerde yapısal olarak bir temsiliyet krizi doğacağı varsayılır. Hukukun üstünlüğü, kurumsal denge ve denetleme mekanizmaları, çoğulculuk gibi liberal demokrasinin temel ilkeleri, popülist siyasetin halk merkezli beklentilerini karşılamaktan uzaktır. Liberal demokratik rejimlerde halk iradesi elbette önemlidir ancak bu irade bireysel hak ve özgürlükler ile azınlıkların korunması ilkeleriyle dengelenmeye çalışılır (Urbinati 2013). Popülist siyaset bu dengeyi sorunlu görür. Çünkü çoğunluğun iradesinin sınırlandırılması, halk egemenliğinin kısıtlanması olarak yorumlanır. Dolayısıyla popülist liderler, halkın tam da bu rahatsızlığını- yani liberal temsili sistemin siyasal süreçte doğrudan katılımı engelleyen niteliğini- harekete geçirerek kitlesel mobilizasyon sağlarlar. Bu perspektiften bakıldığında, popülist siyaset ve popülist politikaların demokratik olmadığı değil, esasen liberal demokrasiye karşıt bir çizgi izlediği söylenebilir. Zira popülist siyaset, demokratik bir yaklaşım içerisinde halk egemenliğini ve çoğunluk yönetimi ilkesini savunur. Ancak bu anlayış çoğulculuk, bireysel özgürlükler ve kurumsal denge gibi liberal demokrasinin temel bileşenleriyle çatışma içerisinde (Mudde ve Kaltwasser 2017).

Halk-merkezli siyasal tasavvur, popülist düşüncenin temelini oluşturan bir egemenlik anlayışına dayanır. Popülist siyaset, meşruiyetini tamamen halk egemenliği ilkesinden devşirir. Bu anlayışta halk, yalnızca bir insan kalabalığını değil, idealleştirilmiş, homojen ve bölünmemiş bir siyasal iradeyi temsil eder. Popülist liderliğe göre gerçek demokrasi ancak bu halk iradesinin siyasal süreçlere doğrudan ve engelsiz biçimde yansmasıyla mümkündür. Bu nedenle popülist siyaset, halkın iradesini her alanda egemen kılmayı, halkın gerçek hâkimiyetini tesis etmeyi ve bu yolla gerçek demokrasiyi kurmayı hedefler. Bu bağlamda halk, bireysel yurttaşların toplamından ibaret bir kitle değil, siyasal anlamda daha kapsayıcı ve derin bir egemenlik fikrini taşıyan kolektif bir özne olarak kabul edilir.

Cennet Uslu'ya göre (2020: 10) popülist egemenlik anlayışının kuramsal zemini, doğrudan popülizm kuramcıları tarafından değil, Jean-Jacques Rousseau ve Carl Schmitt gibi modern siyaset düşünürleri tarafından dolaylı biçimde şekillendirilmiştir. Popülizmin kendine ait tutarlı ve sistematik bir siyaset felsefesi bulunmadığı için, bu iki düşünürün halk, egemenlik ve demokrasiye ilişkin yaklaşımları, popülist siyasal anlayışa teorik bir zemin sunmaktadır. Uslu'ya göre bu, bilinçli ya da kasıtlı bir destekten ziyade Rousseau ve Schmitt'in siyaset felsefelerinin popülist düşüncenin temel kavramlarıyla örtüşmesinden kaynaklanmaktadır. Popülist siyasetin anti-çoğulcu doğası, halkı homojen ve bütünsel bir kütle olarak idealize etmesi, bu iki düşünürün halk ve egemenlik tasavvurlarıyla büyük oranda örtüşmüştür. Rousseau'nun genel irade (Rousseau 2012) kavramı üzerinden tanımladığı kolektif halk iradesi

ile Schmitt'in egemenliği halkın yekpare varlığında somutlaştıran kararcı yaklaşımı ve siyasal olanı dost-düşman ayrımı üzerinden tanımlayan paradigması (Schmitt 2018), popülist siyaset için kurucu referans noktaları haline gelmiştir. Bu bağlamda, ahlaki, kültürel ve hatta dini saflıkla donatılmış homojen bir halk tahayyülü hem Rousseaucu hem de Schmittçi siyaset anlayışının popülist siyasal düşünce üzerindeki etkisinin açık bir göstergesidir.

Anti-demokratik eleştiriler de tam bu noktada ortaya çıkar. Çünkü bu tür bir egemenlik anlayışı, liberal demokrasinin temelini oluşturan çoğulculuğu ve kurumsal denge-denetim mekanizmalarını dışlayıcı bir siyasal zemine taşıdığı düşünülür (Schmidtke 2023). Hukukun üstünlüğü ve azınlık hakları gibi değerler ikinci plana atılır. Siyaset, halkın doğrudan beklenti ve tepkileri üzerine inşa edilir. Popülist siyasetin temel paradigması, halk merkezli ve dışlayıcı egemenlik anlayışıyla biçimlenen tarz-ı siyasette pratik kazandığı düşünülür.

Sağ ve Sol Popülizm

Popülizm tartışmalarının erken döneminde kavram, ağırlıklı olarak bir toplumsal hareket biçimi olarak ele alınmıştır (Uslu 2021: 218). Bu yaklaşım, özellikle yapısalcı bir çerçevede şekillenmiş ve popülizmi modern toplumlardaki kitle hareketleriyle ortaya çıkan bir olgu olarak görmüştür. Örneğin Isaiah Berlin, popülizmi modernleşme sürecini tamamlayamamış toplumlarda görülen kitlesel hareketler olarak yorumlamıştır (Berlin 1968). Ona göre popülizm, modern toplumların iktidar karşısında hak talep etmeye başlamasıyla şekillenen bir fenomen olarak ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde, Seymour Martin Lipset de popülist toplumsal hareketleri, sanayileşme ve kentleşmenin doğurduğu siyasal sonuçların bir yansıması olarak değerlendirmiştir. Bu anlayışta, halk yığınlarının tepkiselliği temel alınarak popülizm, toplumsal muhalefetin bir biçimi olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla 1950 ve 1960'lı yılların siyasal tartışmalarında popülizmi modernleşme sürecine özgü bir toplumsal hareket olarak gören yaklaşım hâkim olmuştur (Uslu 2021: 218).

Popülizm, başlangıçta bir toplumsal hareket biçimi olarak ele alınmışken, zamanla bir siyaset tarzı olarak anlaşılmaya başlanmıştır (Aslanıdis 2016). Siyaset tarzı olarak ele alan yaklaşımda popülizmin, esas olarak iktidarı elde etmek veya sürdürmek amacıyla başvurulmuş stratejik bir siyasal araç olduğuna vurgu yapılır. Popülizm, bu bağlamda siyasetin belirli bir yapılış biçimine, yani özgün bir usule ve yönteme işaret eder. Halk desteğini kazanmak ve toplumsal mobilizasyonu sağlamak amacıyla kullanılan belirli türde politikalar, örgütlenme biçimleri, söylem stratejileri ve iletişim tercihleri, bu siyasal tarzın temel bileşenleri arasında yer alır.

Popülizmi siyaset yapma tarzı olarak ele alan yaklaşımlar, özellikle sol ve sağ popülizm ayrımı çerçevesinde belirginleşmektedir. Her iki popülist siyaset biçimi de halkı yücelten ve seçkinlere karşı politik bir tepki geliştiren bir anlayışı temel alsa da aralarında önemli yapısal ve ideolojik farklılıklar bulunmaktadır. Sol popülizmde seçkinler olarak tanımlanan grup, çoğunlukla finansal elitler, büyük sermaye sahipleri ve neoliberal teknokratlardan oluşur. Bu yaklaşımda halk sınıfsal bir temelde tanımlanır; emekçiler, işsizler ve sistemin dışına itilmiş toplumsal kesimler halk kategorisine dâhil edilir. Sol popülist söylem, gelir dağılımındaki adaletsizlikleri gidermeyi ve sosyal hakların genişletilmesini temel hedef olarak benimser. Öte yandan sağ popülizm, düşman olarak daha çok dış güçleri, göçmenleri, azınlıkları ve liberal elitleri hedef alır (Corduwener 2014). Halk etnik, kültürel ve dinsel bir birliktelik temelinde, çoğu zaman da yerli halk vurgusuyla tanımlanır. Sağ popülist söylemde öncelikli amaç ulusal kimliğin, kültürel bütünlüğün ve muhafazakâr değerlerin korunmasıdır. Bu nedenle sağ popülizmin temel vaadi, milli ve manevi değerlerin siyasi gündemde merkeze alınması ve toplumsal düzlemde yeniden tahkim edilmesidir.

Sol popülist düşüncenin önemli kuramcılarından Chantal Mouffe, popülizmin hem sağ hem de sol siyasetin ilgi alanına girebilecek esneklikte bir siyaset biçimi olduğunu vurgular. Mouffe’a göre sağ popülizm, geleneksel değerlerin ve özel mülkiyetin korunmasına öncelik verirken sol popülizm, toplumsal kaynakların daha adil ve eşit bir biçimde dağıtılmasını hedefler. Neoliberal hegemonik düzenin çözülmekte olduğu bir tarihsel momentte Mouffe (2019), sol siyasetin bu yapısal krizden çıkışı için popülist bir siyaset tarzı yaratmak zorunda olduğunu savunmuştur. Benzer şekilde Yannis Stavrakakis, Francisco Panizza, Giorgos Katsambekis ve Ivan Krastev gibi sol popülist kuramcılar da neoliberal hegemonyanın meşruiyet krizini bir siyasal fırsat olarak görürler. Bu kuramcılar, popülizmin sunduğu stratejik araçların sol siyasal tahayyül açısından anlamlı ve etkili bir şekilde kullanılabileceğini ileri sürerler. Bu çerçevede, popülizm, yalnızca bir retorik değil, aynı zamanda alternatif bir siyasal kurgu ve kolektif özne inşa etme biçimi olarak değerlendirilir (Işık ve Ruşen 2020). Bunların yanında Hasan Faruk Uslu’nun işaret ettiği nokta, sol popülizm tartışmaları açısından kritik bir önem taşımaktadır (Uslu 2019). Ona göre, her ne kadar neo-liberal dönemin yarattığı prekarya sınıfı sol popülizm için güçlü bir toplumsal zemin oluştursa da sol popülizmin anti-çoğulcu ve lider merkezli eğilimlere uyum sağlamakta zorlanması bu yaklaşımın gelişimini güçleştirmektedir.

Sağ popülizmde ise halk, homojen bir bütün olarak kabul edilir. Halkın talepleri ve beklentileri siyasal stratejinin merkezine yerleştirilir. Sağ popülist söylemde, bu taleplerin

gerçekleşmesi için karizmatik liderin önünün açılması ve halk tarafından güçlü biçimde desteklenmesi beklenir. Karizmatik lider, popülist politikaların halk yararına olup olmadığını değerlendirmekten ziyade, doğrudan halkın duygularına hitap ederek siyasal söylemi cazip hale getirir (Moffit 2020: 85-109). Bu liderlik modeli, halkın siyasal tercihlerini, duygusal yönelimlerini ve yaşam beklentilerini şekillendirme kapasitesine sahiptir. Böylelikle, popülist siyaset kitlesel bir mobilizasyon yaratır. Bu mobilizasyonun dinamiklerini anlamak için özellikle sağ popülist siyasal yapı içerisindeki karizmatik lider figürü kritik öneme sahiptir (Müller 2017: 50-55). Bu lider genellikle halktan biri olarak sunulur, halkla arasında doğrudan, duygusal ve sembolik bir bağ inşa eder (Leaman 2004). Aynı zamanda güçlü, otoriter bir duruş sergileyerek bir tür kişi kültü oluşturur. Bu özellikler, sağ popülist siyaset tarzının temel unsurlarından biridir ve popülist liderliğin kitlesel desteğini sürdürebilmesi açısından vazgeçilmezdir.

Hem sağ hem de sol popülist söylemler farklı politik hedefler güder. Bu fark, siyaset yapma tarzlarındaki biçimsel ayrışmalardan kaynaklanır. Ancak her iki yaklaşımda da değişmeyen temel bir özne vardır, oda çoğunluk olarak halktır. Popülizmde halk, siyasetin merkezine yerleştirilir. Sağ ve sol popülizm halkın taleplerini, beklentilerini ve ihtiyaçlarını farklı biçimlerde tanımlasa da halkın kendisi bu siyasal beklentilerde sabit bir kategori olarak kalır. Popülist siyaset tarzında ortak nokta, halk ile elitler arasındaki karşıtlıktır. Bu bağlamda mücadele edilen elitler kimi zaman büyük sermaye sahipleri, kimi zaman da küresel dış güçler ya da ulusal bürokratik seçkinler olabilir. Dolayısıyla, halkın siyasetin merkezine konumlandırılması ve ona karşı tanımlanan bir elit grubuna yönelik mücadele, popülizmin sağ veya sol varyasyonlarında ortak unsurdur. Tam bu noktada popülizmin kavram olarak bir siyaset yapma tarzı olduğunu söylemek mümkündür. Sol veya sağ olsun halkı merkeze alan bir politik hareketin, demokratik sistemlerde pragmatik bir yöntem olarak benimsenmesi şaşırtıcı değildir. Başka bir ifadeyle, demokratik rejimlerde iktidara giden en kestirme ve en işlevsel yol, popülist bir siyaset tarzı geliştirmekten geçtiğini söyleyebiliriz. Günümüzde ister sol ister sağ ekseninde konumlansın popülist liderlerin ortak özelliği, halk tarafından demokratik seçimlerde teveccüh görmeleridir. Bu bağlamda popülist siyaset tarzı reelpolitik olarak hedeflediği sonuca ulaşabilen bir metot olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla halkı merkeze alan bir siyasal yaklaşımın, demokratik sistemler içinde sonuca ulaşma kapasitesi açısından etkin bir yöntem sunduğu söylenebilir. Bu durum özellikle Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi gibi yürütme erkinin doğrudan halk tarafından belirlendiği yapılarda daha da belirginleşmektedir. Popülist siyasal yöntemin sonuçsal başarıları, bu sistemlerde daha görünür hale gelmektedir.

Bu nedenle yeni hükümet sisteminde Cumhurbaşkanının halk tarafından seçiliyor olması, halk merkezli bir siyaset anlayışına yönelimi artırmaktadır. Bu da popülizmi bir tarz olarak yeniden düşünmeyi gerektirmektedir.

Türk Siyasal Hayatında Popülist Siyasetin Tarihsel Sürekliliği

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında, tek partili yönetim altında şekillenen merkezi devlet yapısı halkla bütünleşmekte zorlanan, bürokrasi ağırlıklı ve elitlerin belirleyici konumda olduğu bir siyasal düzen üretmiştir (Kahraman 2010: 4-5). Bu dönemde, devlet merkezini kontrol eden bürokratik elitler ile çevreyi oluşturan kırsal kesimler arasındaki mesafe giderek açılmış, modernleşme çabaları kırsalda yaşayan nüfus tarafından kimi zaman hoşnutsuzlukla karşılanmıştır. Çok partili hayata geçişle birlikte tek parti yönetimine yönelik tepkilerle beslenen yeni bir halkçı siyasal bilinç ortaya çıkmaya başlamıştır (Tezel 2015: 298). Demokrat Parti (DP), bu gelişmelerin gölgesinde devlet elitleriyle yeterince temas kuramadığını düşünen kırsal ve taşra kökenli seçmenlere “Yeter Söz Milletindir!” sloganıyla bir temsil imkânı sunduğu algısını güçlendirmiştir. Tek parti döneminde uygulanan modernleşme çabalarının yarattığı dışlanmışlık hissi, kırsal kesimi popülist siyasetin stratejik bir unsuru hâline getirmiş, köylü halk imgesi bu bağlamda güçlü bir siyasi koz olarak ortaya çıkmıştır. Taner Timur'un da belirttiği üzere, DP kadroları ulusal birlik söylemini korumakla birlikte, sınıfsal ayrışmaları göz ardı etmiş; “kasketli halkı kravatlı idarecilerin baskısından kurtarma” iddiasıyla geniş kitlelere hitap etmiştir (Timur 2003: 39). Bu doğrultuda DP, halk desteğini kurumsallaştırmak için oy karşılığında maddi ve hizmet temelli faydalar sunan patronaj ilişkilerini geliştirmiştir. Siyasal popülizmin ilk evresi olarak değerlendirilen 1950–1958 döneminde DP'nin pratiği, “patronaja dayalı ılımlı bir popülizm” niteliği taşımaktadır (Sunar 1983: 2084). Bu dönemde DP, kendisini destekleyen kasaba ve illerde fabrikalar açmış, ücretsiz veya düşük ücretli sağlık hizmetleri sunmuş, Marshall yardımlarının katkısıyla orta ve büyük ölçekli çiftçilere Ziraat Bankası kredileri sağlamış, tarımda makineleşmeyi hızlandırmış ve yakın basın kuruluşlarına ilan reklam akışı yönlendirerek onları desteklemiştir (Sunar 1990: 753). Bu nedenle, Türkiye’de merkez sağın benimsediği popülist siyaset tarzının gerçek anlamda ortaya çıkışı, genel olarak DP'nin kuruluşu ve iktidara gelişiyle ilişkilendirilmektedir.

27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında Demokrat Parti'nin kapatılmasına duyulan tepki, eski DP seçmenini ve siyasal kadroları yeniden bir araya getirmeye çalışmış, bu süreç Adalet Partisi'nin (AP) kuruluşuna zemin hazırlamıştır. AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, partisinin “Türk milletinin sinesinden çıkan temiz, asil ve vakur bir parti” olduğunu belirtmiş (Türk 2018: 49), AP'yi, geçmişte DP'ye oy vermiş seçmenlerin hak ve taleplerini devam ettiren

ve onları siyasal alanda temsil eden bir hareket olarak konumlandırmıştır. AP'nin siyasal pratikleri incelendiğinde, birçok konuda DP'nin popülist icraatlarına önemli ölçüde benzerlik gösterdiği görülmektedir. Ancak iki parti arasındaki temel farklılık, halk kavramını tanımlama biçimlerinde ortaya çıkmıştır. DP'nin popülist söyleminde halk, tek parti döneminde ezilmiş, hor görülmüş ve dışlanmış kitleleri ifade ederken, AP'nin popülizminde halk, devlet elitleri tarafından mağdur edildiği düşünülen -27 Mayıs darbesi nedeniyle- kesmin iradesi olarak kurgulanmıştır (Çarkoğlu vd. 2022: 331). Bu nüans dışında AP'nin uygulamaları, DP'nin siyasal mirasını büyük ölçüde devam ettirmiştir. Her iki parti de ülke genelinde güçlü patronaj ağları kurmuş, halkın manevi değerlerine hitap eden bir siyasi dili benimsemiştir. Sanayi teşviklerini, tarımsal destekleri ve çiftçi sübvansiyonlarını seçim merkezli bir stratejinin parçası olarak kullanmışlardır. Böylece AP hem örgütsel hem siyasal pratikler açısından DP'nin ardılı olarak popülist siyasetin merkez sağdaki sürekliliğini temsil etmiştir.

Demirel'in aynı dönemdeki en önemli siyasi rakiplerinden biri, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit olmuştur. Bir seçim gezisi sırasında yaşlı bir kadının ona 'Karaoğlan' olarak hitap etmesi, Ecevit'in halkçı imajının simgesine dönüşmüş, bu lakap CHP'nin de -özellikle 1970 sonraları için- halkın içinden gelen ya da en azından halkı küçümsemeyen bir siyasal kimlikle yeniden konumlanmasını sağlamıştır (Esmer 2008: 80). Sertkaya ve Aslan (2024), Ecevit'in popülizminin ikili bir yapıya sahip olduğunu belirtmektedir. Buna göre Ecevit, bir yandan sol popülizme özgü toplumsal adalet, emek ve eşitlik vurgularını öne çıkarırken, diğer yandan sağ popülizme özgü millî değerler, tarihsel referanslar ve dindar kitlelere yönelik söylemleri de birlikte kullanmaktadır.

Ecevit'in söylemini destekleyen Türk Solu çevresi, halkçı bir Kemalist perspektiften hareketle sosyalizmi savunarak popülist söylemin teorik zeminini güçlendirmiştir. 1970'lerde ortaya çıkan Ortanın Solu fikri bu teorik zeminin adı olmuştur. Bu fikir CHP'nin tarihsel çizgisinden belirgin biçimde ayrılan yeni bir ideolojik yönelim sunmuş, işçilere, köylülere ve gecekondü bölgelerinde yaşayanlara sosyal adalet ve eşitlik vaat etmiştir. Bu yaklaşım ise, partinin siyasal yelpazedeki konumunu yeniden tanımlamıştır (Ayata 1992: 82-83; Esmer 2008: 70). Böylece CHP hem söylemsel hem de liderlik düzeyinde yenilenen bu kimliğiyle popülist söyleme bir noktada eklemlenmiş, toplumsal değişimi gerçekleştirebilecek bir güç olarak görülmeye başlamıştır.

1970'li yılların kaotik ve kutuplaşmış siyasi ortamı, 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle sona ermiş, darbe sonrasında Türkiye siyasetine bu kez Turgut Özal liderliğinde yeni bir

popülist siyaset tarzı damgasını vurmuştur. Özal, 1983'te kurduğu Anavatan Partisi (ANAP) ile girdiği ilk seçimlerden tek başına iktidar çıkarak siyaset sahnesine güçlü bir giriş yapmıştır. Özal, önceliğini sivil demokratik bir rejimi yeniden tesis etmeye dayandırırken, aynı zamanda Türkiye'yi ekonomik açıdan güçlendirmeyi ve küresel kapitalist sistemle uyumlu bir yapıya kavuşturmayı amaçladığını vurgulamıştır (Erdoğan 2017: 400). Özal, ideolojik yönelimini tüm toplumsal kesimlerin beklentilerini dikkate alarak oluşturduğunu ileri sürmüştür (Yalnızoğlu 2017: 74) popülist söylemini de bu bağlamda inşa etmiştir. Türkiye'de Yeni Sağ anlayışının tipik bir temsilcisi olarak değerlendirilen Özal, tıpkı Demirel gibi 'Müslüman-Türk halkı' kavramını popülist söylemin merkezine yerleştirmiştir. Ancak Özal'ın popülizmi, Demirel'e kıyasla daha belirgin bir milliyetçi-muhafazakâr ton içermiştir (Bora ve Erdoğan 2006: 644). Referandumlar aracılığıyla doğrudan halkla iletişim kurmaya çalışan Özal, bir yandan kendisini halktan biri olarak sunmaya özen göstermiş, diğer yandan 'laik Kemalist bürokrasi' olarak tanımladığı devlet elitlerini hedef alarak, bu elitlerin siyasal süreçlerden dışladığını öne sürdüğü muhafazakâr toplumsal kesimleri siyasetin merkezine taşımayı amaçlamıştır (Yıldız 2018: 52–54).

1990'lı yıllara gelindiğinde ise Doğru Yol Partisi (DYP), kendisini DP ve AP ile somutlaşan geleneksel merkez sağ çizginin doğal mirasçısı olarak konumlandırmıştı. Parti, kuruluşundan itibaren AP'nin Anadolu'daki seçmen tabanını oluşturan kırsal nüfusu, çiftçileri ve küçük esnafı bünyesine çekerek merkez sağın yeni lider partisi olmayı amaçlamıştır (Ülger ve Gençkaya 2024: 100). Bu amaç dahilinde DYP, merkez sağ siyasetin omurgasını oluşturan popülist söylemi devam ettirmekte, özel teşebbüs özgürlüğüne saygı duyan fakat devleti ekonomik bir aktör olarak konumlayan ılımlı devletçilik ve karma ekonomi modeline sahip çıkmaktadır (Ertan 2021: 969). Bu siyasal miras, 1990'lı yıllarda partinin öne çıkan lideri ve Türkiye'nin ilk kadın başbakanı olan Tansu Çiller döneminde daha görünür hâle gelmiştir (Kıran 2025). Çiller, hem ilk kadın başbakan olmanın yarattığı sembolik görüntüsünü hem de ekonomik krizin toplumsal kırılganlığını kullanarak kendisini millî iradenin temsilcisi olarak konumlandırmış, böylece merkez sağ popülizmin lider odaklı ve duygusal mobilizasyon stratejisini yeniden üretmiştir. Ekonomik istikrarı sağlama, terörü bitirme ve Türkiye'yi hızla kalkındırma yönündeki sürekli vaatleri, siyasal rekabeti kişiselleştiren belirgin bir popülist stratejiyle birleşmiştir. Bu dönemde Çiller, millî duruş, devletin bekası ve iç-dış düşmanlara karşı birlik temalarını yoğun biçimde kullanmış, medya ve muhalefeti hedef alan kutuplaştırıcı bir söylemi siyasetin merkezine yerleştirmiştir. Dolayısıyla Çiller dönemi, 1990'ların parçalı

koalisyon yapısı içinde, merkez sağ popülizmin hem ekonomi politikalarında hem güvenlik söyleminde belirgin biçimde yoğunlaştığı bir dönem olarak değerlendirebiliriz.

1990-2000 arası dönemde Refah Partisi'nin (RP) siyasal yükselişi, Türkiye'de popülist siyasetin yeni bir veçhesini ortaya çıkarmıştır. Bu yükseliş 1980 darbesinin yarattığı siyasal boşluklarla birleşmiş, hızlanan kentleşme, gelir adaletsizliği ve kültürel kimlik tartışmalarıyla beslenmiştir. Ortaya çıkan toplumsal ortam, Necmettin Erbakan liderliğinde İslami-popülist bir mobilizasyonun güçlenmesine zemin hazırlamıştır (Meşe 2025: 636).

RP'nin popülist söyleminde halk kavramı değişmiş yerini giderek millet kavramı almıştır. Millet, etnik bir birlikten ziyade İslam ümmetine mensup bir topluluk olarak tanımlanmıştır. Bu durum RP popülizminin güçlü bir dinsel/ümmetçi karaktere sahip olduğunu göstermektedir. 1990'larda RP belediyeçiliğinin yükselişi, gecekondu bölgelerinde yaşayan yoksul kesimler, küçük esnaf, taşra kökenli yükselen İslami sermaye üzerinde güçlü bir biz milletiz duygusu yaratmış ve bu süreçte RP tabanı, 'Anadolu insanı' kimliği üzerinden mağdur edilmiş halk olarak ortaya çıkmıştır (Sertkaya ve Aslan 2025). Bu dönemde Erbakan liderliğinde RP, Batıcı-laik elitlere karşı belirgin bir antagonizma inşa etmiş, millî irade ve demokratik meşruiyet söylemini merkezileştirmiştir. Aynı zamanda kültürel halkçılığı ahlak ve maneviyat vurgusunu siyasetin temel mobilizasyon araçları hâline getirerek İslami bir popülist moment yaratmıştır (Sertkaya ve Aslan 2025: 1256). Bu moment, yalnızca 1990'ların siyasal konjonktürünü belirlememiş, Türkiye'de muhafazakâr siyasetin dönüşümünde belirleyici bir miras hâline gelmiştir. 2002 sonrasında AK Parti'nin yükselişi, büyük ölçüde RP döneminde inşa edilen bu toplumsal ağlara, kültürel kodlara ve Anadolu İnsanı merkezli popülist dile yaslanmıştır. AK Parti, özellikle 2002–2010 yılları arasında, RP'nin kurduğu Anadolu insanı kimliğini daha kapsayıcı bir halk anlatısına dönüştürmeyi başardığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Tarihsel sürekliliği içinde bakıldığında, popülist siyasetin Türk siyasal hayatında sürekli olarak var olduğu ve siyasal rekabetin biçimlenmesinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Çok partili hayata geçişten itibaren popülizm Laclaucu çerçevede, toplumsal ve siyasal antagonizmalar üzerinden kurulan bir siyasal mantık olarak ağırlık kazandığını söyleyebiliriz. Bu antagonistik yapı, merkez-çevre, halk-elit, laik-muhafazakâr gibi ikilikler etrafında şekillenmiş, Türk siyasetini anlamak için yapılan birçok klasik çalışmanın da temel referans noktalarından biri olmuştur (Mardin 2006; Kongar 2014; Küçükömer 2013; Heper 2010).

Parlamentar sistem içinde popülist siyaset, büyük ölçüde söz konusu ikiliklerin ürettiği antagonist kamplaşmalar üzerinden işlemekteydi. Ayrıca sisteminin koalisyonlara dayalı, parçalı ve istikrarsız yapısı, popülizmi daha çok seçim dönemlerinde yoğunlaşan, rekabet odaklı bir strateji hâline getirmiştir. Ancak bu durum, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nde belirgin bir kırılmaya uğramıştır. Çalışma boyunca vurguladığımız üzere, yeni hükümet sisteminde devlet başkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi, popülist siyaseti yalnızca bir seçim stratejisi ya da antagonistik çatışma mantığı olmanın ötesine taşıyarak, rejimin işleyişsel mantığını belirleyen kurucu bir rasyonaliteye dönüştürmüştür. Bir diğer ifadeyle parlamenter sistem içerisinde var olan popülist siyaset sürekliliği Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde de devam etmektedir. Ancak yeni hükümet sistemi parlamenter sistemde olmayan popülist rasyonaliteyi ortaya çıkarmıştır. Bunu sağlayan en önemli anayasal hukuki düzenleme ise devlet başkanını doğrudan halk tarafından seçilmesidir. Popülizm bu çerçevede, artık siyasal rekabetin dönemsel bir dili değil, siyasal rejimin meşruiyetini üreten, iktidarı yeniden kuran ve devlet-toplum ilişkisini şekillendiren yapısal bir unsur hâline gelmiştir. Bu dönüşüm, popülist siyaset açısından parlamenter sistem ile Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi arasındaki en belirgin kırılmayı oluşturmaktadır.

Tarz-ı Siyaset Olarak Popülizm ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi

2017 Anayasa değişikliği referandumu, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin popülist rasyonalitenin kurumsal düzeyde yerleşmesini mümkün kılan en belirleyici eşiklerden biri olarak ortaya çıkmıştır. Referandum kampanyasında üretilen “millet iradesi doğrudan hükümete yansıyor”, “vesayet sistemi tasfiye edilecek” (Özgür ve Anık 2019: 236) gibi söylemler, siyasal iktidarın kendisini yalnızca halk adına değil adeta halkın kendisi olarak konuşturduğu plebisiter bir mantığa dayanmıştır. Bu söylem, temsil mekanizmalarını ikincil kılarak lider ile halk arasında doğrudan bir özdeşlik kurmuş ve kurumsal aracılığı gereksizleştiren bir meşruiyet biçimi yaratmıştır. Sistem değişikliğinin ardından Cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi ile yürütmenin merkezîleşmesi, bu söylemin kurumsal bir zemine yerleşmesini kolaylaştırmıştır.

Bu çerçevede siyasal sorumluluk kurumsal işleyişe değil yeniden millet iradesine atfedilmekte, karşılaşılan başarısızlıklar ise kurumsal hatalardan ziyade milli iradeye yönelik müdahaleler şeklinde yorumlanmaktadır. Bu dinamik, özellikle 31 Mart 2019 İstanbul seçimlerinde somutlaşmış, seçim sonuçlarına dair tartışmalarda ‘milli irade gasbı’, ‘sandık darbeleri’ (Anadolu Ajansı 2019) gibi ifadelerle rekabet süreci kurumsal mekanizmaların ötesine taşınmıştır. Böylece hem referandum süreci hem de sonrasındaki siyasal pratikler, yeni

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Popülist Rasyonalite:

Siyasal Tarzdan Rejim Formuna

hükümet sisteminin popülist söylemi sadece mümkün kılmadığını, aynı zamanda rejimin işleyişsel mantığına dönüştürdüğünü göstermiştir.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin doğrudan halk tarafından seçilen güçlü yürütme modeli, lider merkezli popülist siyasetin gelişmesi için kurumsal bir zemin yaratmaktadır. Bu modelde Cumhurbaşkanı, seçim dönemlerinde yalnızca bir aday değil, halkın iradesiyle özdeşleşmeye çalışan ve kendisini milletin gerçek temsilcisi olarak konumlandıran bir lider figürüne dönüşmektedir. Bu durum, popülist söylemin yalnızca seçim süreçlerinde ortaya çıkan geçici bir strateji olmasını engellemekte, aksine sistemin kurumsal yapısıyla bütünleşerek siyasal hayatın tamamına sirayet eden kalıcı bir siyasal mantığa dönüşmektedir. Bu dönüşümün en görünür olduğu alanlardan biri, iktidarın hesap verebilirlik mekanizmalarının yeniden tanımlanmasıdır. Yeni sistemde Cumhurbaşkanının doğrudan halka karşı siyasal sorumluluk taşıması, popülist siyasal mantık ile sistemin işleyişi arasında doğrudan bir bağ kurmaktadır. Parlamenter dönemde var olmayan bu doğrudan halk iradesine karşı sorumluluk, lideri yalnızca temsil eden değil, Müller'in de bahsettiği gibi (2017) halkın kendisi olarak konuşan bir siyasal özne konumuna yerleştirmektedir. Bu konumlanış, popülist söylemin temel iddiası olan lider-halk özdeşliğini hem daha meşru hem de daha işlevsel kılmaktadır. Böylece siyasal sorumluluğun yeniden tanımlanması, popülist rasyonalitenin rejimin kurucu ilkesi haline gelmesine, lider ile halk arasında kurulan doğrudan temsil iddiasının da sistemin merkezî işleyiş mantığına dönüşmesine yol açmaktadır.

Yeni sistemde liderin kişisel karizması ve hitabet yeteneği, siyasal rekabetin temel belirleyeni haline gelirken, programatik içerikler ve kurumsal vaatler giderek geri plana itilmiş, siyasetin merkezine kişilikler ve sembolik söylemler yerleşmiştir. Bunun yanında, Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi kriz ve olağanüstülük siyasetinin süreklileşmesine de imkân tanımıştır. Popülizmin temel stratejilerinden biri olarak görülen 'kriz üretimi' (Moffitt 2020: 194), bu sistemde yürütmenin güç konsolidasyonu için işlevsel bir araç haline gelmiştir. Ancak kriz söylemi yalnızca iktidar tarafından değil, muhalefet partileri tarafından da siyasal propaganda amacıyla kullanılmaktadır. Demokratik işleyişin sekteye uğraması, hukuk üstünlüğünün askıya alınması ya da kurumsal tıkanmalar gibi çıkışlar, muhalefet liderlerinin popülist bir söylem tarzı geliştirmelerinde önemli bir dayanak noktası oluşturmaktadır.

Sırma ve Parlak "Türkiye'de Popülizm-Demokrasi İlişkisi: 24 Haziran Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Üzerine Bir Değerlendirme" (2020) adlı çalışmasında 2018 Cumhurbaşkanlığı seçiminde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin adayı Recep Tayyip Erdoğan ile

Cumhuriyet Halk Partisi'nin adayı Muharrem İnce'nin seçim kampanyalarını karşılaştırmalı olarak incelemişlerdir. Her iki liderin de kampanyalarında popülizmin temel unsurlarından biri olan “halk–elit karşıtlığı” dikkat çekmektedir. Ancak, bu karşıtlığın yöneldiği adresler farklılaşmıştır. Erdoğan'ın elit karşıtlığı esasen Kemalist elitlere yönelirken, İnce'nin söylemi iktidarın mevcut elitini hedef almıştır. Erdoğan'ın popülizmi sağ-muhafazakâr bir zemin üzerinde kimlik siyasetine yaslanmıştır. Buna karşılık İnce, klasik sol popülizme özgü bir ‘halk inşası’ çabası sergilese de bu girişimi zayıf kalmıştı. Özellikle Suriyeli mülteciler konusundaki dışlayıcı söylemleri, popülizmin kapsayıcı boyutunu sınırlandırmıştı. Onun popülist söylemi daha çok ekonomik mağduriyet vurgusu ve iktidar elitine karşı geliştirilen eleştiriler etrafında şekillenmiştir. Sırma ve Parlak'a göre tüm bu farklılıklara ve değişik ideolojik zeminlerden beslenmelerine rağmen her iki adayın da kampanyalarında yoğun biçimde popülist söylemlere başvurdukları tespit edilmiştir.

Dolayısıyla Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde siyasal rekabet popülist bir dilin sınırları içinde yürütülmektedir. Bu nedenle muhalefet parti liderleri de benzer popülist karşı söylemler geliştirmek zorunda kalmaktadır. Bu durum popülizmi yalnızca iktidara özgü bir strateji olmaktan çıkarıp siyasal alanın tamamına yayılan bir tarz-ı siyaset haline dönüştürmektedir. Seçim dönemlerinde öne çıkan “millet ne derse o olur” (Anadolu Ajansı 2017) veya “halkın iradesinin üzerinde bir irade yoktur” (Anadolu Ajansı 2018) türünden sloganlar, ulusal ve uluslararası “vesayet odaklarına” (Ak Parti 2024) karşı verilen mücadele vurguları, bu tarz-ı siyasetin tipik yansımalarıdır. Benzer şekilde, ekonomik sorunların “dış güçler tarafından yürütülen saldırılar” ile açıklanması ya da güvenlik krizlerinin “dış siyasi komplolar” bağlamında yorumlanması, seçmenin konsolidasyonunu ve popülist seferberliğini pekiştiren söylem biçimleri olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak aynı şekilde bahsettiğimiz gibi muhalefet liderleri de popülist siyasal üsluba başvurabilmektedir. “Sana söz” (CHP 2023) gibi kampanya sloganları, lider ile halk arasında doğrudan bir siyasal sözleşme kurulacağına vurgu yapmaya çalışmıştır. Yine “beşli çete” (CHP 2023) gibi ifadeler, belirli çıkar gruplarını veya siyasal elitleri hedef tahtasına yerleştirerek halk–elit antagonizmasını keskinleştirmeye çalışmıştır. Bu söylemler, iktidarda bulunan partinin halktan kopmuş elitler gibi resmedilmesine imkân tanımaktadır.

Söz konusu olguyu somutlaştırmak adına farklı örnekler sıralamak mümkündür. Ancak asıl vurgulanması gereken husus, Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin siyasal aktörler açısından popülizmin kurumsallaşmasına imkân tanımış olmasıdır. Bu sistem, popülizmin yalnızca geçici bir siyasal strateji olmaktan çıkıp kalıcı bir siyaset tarzı haline gelmesine zemin

hazırlamıştır. İktidar ile muhalefetin aynı siyasal üslup içerisinde rekabet etmesi, siyasal hayatın bütünüyle popülist söylem tarafından kuşatıldığını göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye’de yeni hükümet sistemiyle birlikte siyasal mücadele, farklı ideolojik yönelimlerden beslense dahi giderek artan biçimde popülizmin retorik ve üslup kalıpları etrafında şekillenmektedir.

SONUÇ

2017 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliği referandumu ile Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi yürürlüğe girmiştir. Yeni sistemde siyasal karar alma süreçlerinin merkezine Cumhurbaşkanlığı yerleşmiş ve yürütme erkini tek başına bu makam temsil etmeye başlamıştır. Sistem değişikliği yalnızca yürütme organının yapısını değil, aynı zamanda siyaset tarzını da dönüştürmüştür. Siyasal partilerin yeni sistemdeki en temel hedefi, Cumhurbaşkanlığı seçimini kazanmaktır. Çünkü Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, yönetimde istikrarı sağlama amacıyla Cumhurbaşkanına oldukça geniş yetkiler ve sorumluluklar tanımaktadır. Bu nedenle, siyasal partiler için mecliste çoğunluğu sağlamaktan çok, yürütme erkinin doğrudan sahibi olacak olan Cumhurbaşkanlığı makamını kazanmak öncelikli hedef haline gelmiştir.

Yeni hükümet sistemi, yönetimde istikrarı sağlama amacıyla Cumhurbaşkanına geniş yetki ve görev alanları tanımaktadır. Bu yetki yoğunlaşması, Cumhurbaşkanlığı makamını siyasal rekabetin asıl eksenine haline getirmiştir. Yeni sistemde Cumhurbaşkanı, halk tarafından doğrudan seçilmektedir. Seçimlerde geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı olarak göreve gelmektedir. Bu durum, yeni siyaset tarzının geliştirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Çünkü Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile siyasal sistemdeki özne değişmiş, siyasal partilerin öncelikli hedefi meclis aritmetiğinden çok yürütme erkinin başı olan Cumhurbaşkanlığı makamını elde etmek olmuştur.

Yeni sistemde Cumhurbaşkanlığına aday olan siyasal aktörlerin, toplumun geniş kesimlerine hitap eden, onların değerleriyle uyumlu bir siyaset stratejisi geliştirmeleri artık bir zorunluluk haline gelmiştir. Zira Cumhurbaşkanlığı seçiminde adayın halkın salt çoğunluğunun oyunu alması gerekmektedir. Bu durum, kapsayıcı bir siyaset tarzını gerekli kılmaktadır. Parlamenter sistemde siyasal partiler, dar toplumsal kesimlere hitap eden, daha sınırlı ideolojik programlar üretebilmekteydi. Çünkü bu tür partiler, çoğunluk olamasalar bile koalisyon hükümetlerinde iktidar ortağı olma şansına sahiptiler. Ancak Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile birlikte bu imkân büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Yeni sistemde siyasal partilerin temel stratejisi, siyasal söylemlerini toplumun genel beklentileri ve talepleri doğrultusunda şekillendirmek olmuştur. Bu durum popülist siyaset tarzının zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.

Toplumun talep ve beklentileriyle bağ kuramayan bir siyasal hareketin, sistemin gerektirdiği geniş destek tabanını oluşturmaları oldukça zordur. Bu çerçevede halkın değerlerini ve taleplerini merkeze alan bir popülist siyaset tarzı tercih değil, aynı zamanda bir zorunluluk halini almıştır. Çünkü halkın doğrudan Cumhurbaşkanı seçtiği bir siyasal sistemde, toplumsal ekseriyetin taleplerine yanıt veren bir popülist yaklaşım, politik hedeflere ulaşmada etkili bir metodoloji sunacağı düşünülmektedir. Popülist siyaset tarzı, ister sağ ister sol ideolojik zeminde olsun, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi gibi yürütmenin doğrudan halk tarafından belirlendiği sistemlerde daha işlevsel hale gelecektir. Popülizm, halkı siyasal özne olarak merkeze alan yapısıyla, geniş toplumsal kesimlerin mobilize edilmesini mümkün kılmaktadır. Bu nedenle yeni hükümet sisteminde çoğunluk merkezli bir siyaset anlayışı kaçınılmaz hale gelmiş, popülizm ise tarz-ı siyaset olarak siyasal hayatın yeni gerçekliği haline dönüşmüştür.

EXTENDED ABSTRACT

This study argues that the transformation of Turkey's governmental system has created strong conditions for the institutionalization of a populist style of politics. The change from the former parliamentary system to the Presidential Government System was not only a technical reform. It brought a deep shift in how political power works, how decisions are made, and how political actors compete with one another. With the new system, the President, who is elected directly by the people, has become the center of political authority. This structure has reshaped the political arena and influenced the strategies of all major political actors.

Under the parliamentary system, the presidency mostly carried symbolic functions. The President was expected to stay above daily political struggles, and executive power was mainly in the hands of the Prime Minister and the cabinet. This created a political environment in which political parties focused on parliamentary competition and coalition building. However, the introduction of the Presidential Government System changed this balance. The presidency became the head of the executive branch, gained broad powers, and turned into the main decision-making position in the country.

This shift strengthened the political role of the President and created a more centralized form of governance. Because the office is directly linked to the popular vote, political competition has grown more personalized and more focused on the figure of the leader. In such a system, candidates often try to speak directly to "the people," highlight common values, and present themselves as the true voices of the national will. As political actors adapt to this new structure, populist discourse and direct communication become more attractive tools.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Popülist Rasyonalite: Siyasal Tarzdan Rejim Formuna

In this context, the study makes a central claim: populist politics in Turkey is no longer only a temporary or short-term campaign strategy. It has become a stable and structural element of the political environment. Leaders now operate in a system where emotional mobilization, simplified political messages, and strong personal leadership play an important role. These changes affect not only election campaigns but also daily political decisions, public communication, and the overall style of political debate.

The constitutional referendum of 2017 introduced the Presidential Government System and created a new understanding of executive power. With this reform, the presidency became the single center of executive authority. The President now has the power to appoint ministers, shape policy, and take decisions without needing parliamentary approval. This arrangement aimed to ensure governmental stability and faster decision-making. However, it also encouraged political actors to shift their main strategies toward winning the presidential election, since the presidency now holds the highest level of political influence.

As a result, political parties reorganized their priorities. Winning a majority in parliament became less important than winning the presidency. In the past, parties could join coalition governments even if they did not receive the highest number of votes. This allowed smaller parties to maintain influence in the political system. In the new model, this possibility has weakened. The presidency now stands as the main goal for all political actors, because controlling the executive largely depends on winning the presidential vote. This situation has reshaped political alliances, campaign messages, and voter outreach strategies.

The new governmental system grants the President broad powers and responsibilities. This concentration of authority has made the presidency the primary axis of political competition. Since the President is elected by an absolute majority of valid votes, political actors must design strategies that appeal to large parts of society. This requirement encourages leaders to adopt a more inclusive political style. Instead of focusing on small ideological groups, parties try to reach the general expectations and concerns of the public. As a result, political discourse becomes more centered on the idea of “the people,” their needs, and their demands.

In the former parliamentary system, political parties could focus on narrower ideological programs and appeal to specific social groups. They could still become part of a coalition government, even if they were not the majority. This structure supported a more pluralistic political environment. The new system, however, pushes political actors toward building broad coalitions, forming large alliances, and using messages that speak to the majority of voters.

Parties now need nationwide support rather than support from limited groups. This change has made a populist style of politics more functional and, in many cases, a practical necessity.

A political movement that cannot connect with the expectations of the public faces difficulties in achieving success within the new model. For this reason, a political approach centered on “the people” has gained greater importance. Leaders focus on the values, emotions, and demands of the electorate. They try to show that they understand the daily problems of citizens and that they represent the common will. This relationship between leaders and voters reflects a core feature of populist politics. Populism allows leaders to establish a direct connection with the public and to build a strong sense of identification between themselves and the electorate.

Whether from the right or from the left, populist rhetoric becomes more effective in systems where the executive is chosen directly by the people. In this sense, the Presidential Government System encourages a political environment in which majoritarian logic dominates. Leaders emphasize unity, collective identity, and a shared national vision. They also try to present politics in simpler terms, focusing on key issues that are easily understood by the public. This style does not always weaken democracy, but it changes the way democratic participation takes place and the way institutions balance each other.

The new framework shows that political competition in Turkey increasingly revolves around a single office. This situation affects political behavior, party strategies, and public communication. As the presidency becomes the strongest political institution, leaders must convince a wide majority of voters that they are capable of representing the entire nation. This dynamic strengthens the role of populist discourse, which places “the people” at the center of political legitimacy. In this political environment, populism becomes not only a useful strategy but also a stable and defining feature of contemporary political life.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Popülist Rasyonalite: Siyasal Tarzdan Rejim Formuna

KAYNAKÇA

- AK Parti İstanbul İl Başkanlığı. (2024, Mayıs). Bürokratik Vesayete İzin Vermeyiz, Ak Bülten, 732, <https://akpartiistanbul.com/ak-bulten/664b1586b7a4e.pdf> (Erişim: 06.12.2025).
- Al, H. (2020). Başkanlık Sistemi Üzerine: Cumhurbaşkanlığı Sisteminin Zayıf Halkası Parlamento, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (1), 14-44.
- Alkan, H. (2018). *Kurumsalcı Yaklaşım Işığında Yeni Siyasetin Analizi: Cumhurbaşkanlığı Sistemi*, Ankara: Liberte Yayınları.
- Anadolu Ajansı. (2017, 11 Şubat). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Millet Ne Derse O Olacak, Allah Ne Derse O Olacak. <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/cumhurbaskani-erdogan-millet-ne-derse-o-olacak-allah-ne-derse-o-olacak/748130> (Erişim: 06.12.2025).
- Anadolu Ajansı. (2018, 23 Mart). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türk Milletinin İradesini Esir Alabilecek Hiçbir Dünyevi Güç Yoktur. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/cumhurbaskani-erdogan-turk-milletinin-iradesini-esir-alabilecek-hicbir-dunye-1097564> (Erişim: 06.12.2025).
- Anadolu Ajansı. (2019, 7 Mayıs). Cumhurbaşkanı Erdoğan: YSK'nin kararı İstanbul seçimleri üzerindeki gölgenin kalkmasını sağlayacak. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/cumhurbaskani-erdogan-ysknin-karari-istanbul-secimleri-uzerindeki-golgenin-kalkmasini-saglayacak/1472318>
- Arditi, B. (2004). Populism as a Spectre of Democracy: A Response to Canovan, *Political Studies*, 52 (1), 135-143. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2004.00468.x>
- Aslan, A. (2015). *Türkiye için Başkanlık Sistemi: Demokratikleşme, İstikrar, Kurumsallaşma*, Ankara: SETA Yayınları.
- Aslanidis, P. (2016). Is Populism an Ideology? A Refutation and a New Perspective, *Political Studies*, 64, 88-104. Doi: <https://doi.org/10.1111/1467-9248.12224>
- Ayata, A. G. (1992). *CHP – Örgüt ve İdeoloji*, N. Tarhan & B. A. Tarhan (Çev), İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Belge, M. (2018). “Siz İsterseniz...” *Popülizm Üzerine Yazılar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berlin, I. (1968). To Define Populism, *Government and Opposition*, 3 (2), 137-180.
- Bora, T., Erdoğan, N. (2006). Biz Anadolu'nun Bağrı Yanık Çocukları... Muhafazakâr Popülizm, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce -Muhafazakârlık*, Cilt 5, 632-644. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozoğlu, T. (2017). Hegel'in Zeitgeist'i ve Otoriter Popülist Siyasal Söylemi: Trump Üzerine Bir Okuma, *Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 67-82. Doi: <https://doi.org/10.30784/epfad.331613>
- Canovan, M. (1999). Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy, *Political Studies*, 47 (1), 2-16. Doi: <https://doi.org/10.1111/1467-9248.00184>
- Canovan, M. (2004). Populism for Political Theorists?, *Journal of Political Ideologies*, 9(3), 241-252. Doi: <https://doi.org/10.1080/1356931042000263500>
- CHP. (2023, 8 Mayıs). 13. Cumhurbaşkanı Adayı Kılıçdaroğlu, Adana'da: İster Beşli Çete Olun, İster Elli Beşli Çete; Hesabını Soracağım. <https://www.chp.org.tr/haberler/13->

- cumhurbaskani-adayi-kilicdaroglu-adanada-ster-besli-cete-olun-ster-elli-besli-cete-hesabini-soracagim (Erişim: 06.12.2025).
- CHP. (2023). Sana Söz, Yine Baharlar Gelecek [Video], YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=bEOZYJr4Xm8> (Erişim: 06.12.2025).
- Çamurcuoğlu, G. (2019). Çoğunlukçu Demokrasiye Yöneliř Olarak Popülizm, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(1), 277-291. Doi: <https://doi.org/10.21492/inuhfd.559362>
- Çarkoğlu, A., Elçi, E., Erol, F. vd. (2022). Popülizm Teorileri Işığında Türkiye’de Popülizmin Tarihsel Geliřimi: Siyasi Partiler Üzerine Bir İnceleme, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 323-348. Doi: <https://doi.org/10.18037/ausbd.1095197>
- Çiçekli, A., Çiçekli, A. (2022). Demokrasinin Güncel Tehdidi: Popülizm, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (48), 199-220. Doi: <https://doi.org/10.21497/sefad.1218430>
- Doğan, B., Doğan, İ. (2020). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(2), 468-483. Doi: <https://doi.org/10.21492/inuhfd.732153>
- Erdoğan, S. (2017). Türkiye’de Yeni Sağcı Ekonomiye Geçiş Uygulamaları ve Turgut Özal, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 398-407.
- Ernesto, L. (2011). Popülizm: Bir Ad Ne İçerir?, H. Özen (Çev.), *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 135-146.
- Ertan, M. (2021). Türkiye’de Siyasal Merkezin Dönüřümü: 1990’larda Merkez Sağın Bölünmesi ve Düşüşü, *Mülkiye Dergisi*, 45(4), 963-992.
- Esmer, G. T. (2008). Propaganda, Söylem ve Sloganlarla Ortanın Solu, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(3), 69-85.
- Finchelstein, F. (2017). *From Fascism to Populism in History*, Berkeley: University of California Press.
- Freedon, M. (1996). *Ideologies and Political Theory*, Oxford: Oxford University Press.
- Freedon, M. (2011). *İdeoloji*, H. Gür (Çev), Ankara: Dost Yayınları.
- Griffin, R. (1995). *Fascism*, Oxford: Oxford University Press.
- Heper, M. (2010). *Türkiye’de Devlet Geleneği*, Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Heywood, A. (2013). *Siyaset Teorisine Giriş*, H. Murat (Çev.), İstanbul: Küre Yayınları.
- Işık, U., Rüřen, S. (2020). Radikal Demokrasi Bağlamında Sol Popülizmin İmkanı, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(Ek Sayı-1), 344-360. Doi: <https://doi.org/10.36543/kauibfd.2020.ek1.016>
- Kahraman, H. B. (2010). *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi 1: Kavramlar, Kuramlar, Kurumlar*, İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları.
- Kalkan, B. (2015). Yeni Kurumsal Siyaset, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (3), 559-583. Doi: <https://doi.org/10.21547/jss.256757>
- Kaya, B. (2018). Türk Tipi Başkanlık Sistemi Önerisinden Partili Cumhurbaşkanlığı Sistemine, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15 (30), 27-50.
- Kıran, İ. D. (2025). Türkiye’de İlk Kadın Başbakan: Tansu Çiller, *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 9(1), 353-372.

**Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Popülist Rasyonalite:
Siyasal Tarzdan Rejim Formuna**

- Kongar, E. (2014). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuzu, B. (1998). Neden Başkanlık Sistemi, D. Dursun ve H. Al (Ed.), *Türkiye’de Yönetim Geleneği: Kurumlar, Sorunlar ve Yeniden Yapılanma Arayışları* içinde, Ankara: İlke Yayınları.
- Küçük, A. (2020). *Türkiye’de Başkanlık Sistemi*, Ankara: Adres Yayınları.
- Küçükömer, İ. (2013). *Batılılaşma ve Düzenin Yabancılaşması*, İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Laclau, E. (2007). *Popülist Akıl Üzerine*, B. Çelik (Çev.), Ankara: Epos Yayınları.
- Linz, J. (1990). The Perils of Presidentialism, *Journal of Democracy*, 1(1), 51-69.
- Linz, J. (2025). *Başkanlığın Riskleri*, A. Gökmen (Çev.). İstanbul: Episteme Yayınları.
- Mainwaring, S., Matthew S. S. (1993). Juan Linz, Presidentialism, and Democracy: A Critical Appraisal, *Comparative Politics*, 29(4), 449-471.
- March, J. G., Johan P. O. (1989). *Rediscovering Institutions*, New York: Free Press.
- Mardin, Ş. (2006). *Türkiye’de Toplum ve Siyaset*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Meşe, E. (2025). Türkiye’deki Sağ Partilerde Popülizmin İzini Sürmek, *Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 623-643.
- Moffitt, B. (2020), *Popülizmin Küresel Yükselişi*, O. Özgür (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mouffe, C. (2019). *Sol Popülizm*, A. Yanık (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mudde, C. (2004). The Populist Zeitgeist, *Government and Opposition*, 39(1), 541–563.
- Mudde, C., Kaltwasser C. R. (2012). Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?, Mudde, C. ve C. R. Kaltwasser (Ed.), *Populism and Illiberal Democracy* içinde (1-26), Cambridge: Cambridge University Press.
- Müller, J-W. (2017). *Popülizm Nedir?*, O. Yıldız (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özal, K. (1998). Türk Siyasi-İdari Sisteminin Sorunları, Devletin Yeniden Yapılanma İhtiyacı ve Başkanlık Sistemi, D. Dursun & H. Al (Ed.), *Türkiye’de Yönetim Geleneği: Kurumlar, Sorunlar ve Yeniden Yapılanma Arayışları*, Ankara: İlke Yayınları.
- Özgür, Ö. F., Anık, C. (2019). 2017 Anayasa Değişikliği Referandumunda AK Parti ve CHP’nin Propaganda Materyallerinin Söylem Çözümlemesi ile İncelenmesi, *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, (34), 221-246.
- Öztürk, A. (2020). Popülizmin İdeolojik Matrisi, *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 199-210.
- Rousseau, J-J. (2012). *Toplum Sözleşmesi*, V. Günyol (Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Schmitt, C. (2018). *Siyasal Kavramı*, E. Göztepe (Çev.), İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Sertkaya, S., Aslan, C. (2024). Temel Popülist Parametreler Işığında Bülent Ecevit’in Popülizmi: Ortanın Solu, *İmgelem*, (15), 115-148. Doi: <https://doi.org/10.53791/imgelem.1500821>
- Sertkaya, S., Aslan, C. (2025). Necmettin Erbakan, Millî Görüş ve Popülizm, *Turkish Studies*, 20(2), 1241-1258. Doi: [10.7827/TurkishStudies.79753](https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.79753)

- Shugart, M. S., Carey, J. M. (1992). *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Sırma, E., Parlak, İ. (2020). Türkiye’de Popülizm-Demokrasi İlişkisi: 24 Haziran Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Memleket Siyaset Yönetim*, (33), 141-180.
- Sobacı, M. Z., Miş N. ve Köseoğlu Ö. (2018). Türkiye’nin Yeni Yönetim Modeli ve Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı, *SETA Perspektif*, 206, 1–6.
- Soysal, M. (2007). Türk Siyasal Sistemi Üzerine Görüşler, İ. Kamalak (Ed.), *Başkanlık Sistemi ve Türkiye: Ülkeler, Deneyimler ve Karşılaştırmalı Analiz*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Sunar, İ. (1983). Demokrat Parti ve Popülizm, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 8, 2076-2086, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sunar, İ. (1990). Populism and Patronage: The Demokrat Party and its Legacy in Turkey, *Il Politico*, 745-757.
- Taggart, P. (2004). *Popülizm*, B. Yıldırım (Çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tezel, Y. S. (2015). *Cumhuriyet Döneminin İktisat Tarihi: 1923-1950*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Timur, T. (2003). *Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Turan, M. A. (2018). Türkiye’nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, *Social Sciences Research Journal*, 7(3), 42-91.
- Türk, H. B. (2018). *Muktedir: Türk Sağ Geleneği ve Recep Tayyip Erdoğan*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Urbinati, N. (2013). The Populist Phenomenon, *Raisons Politiques*, 51(3), 137-154.
- Uslu, C. (2021). Bir İdeoloji Olarak Popülizm. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 217-230. Doi: <https://doi.org/10.18506/anemon.775626>
- Uslu, H. F. (2019). Riskleri ve Vaadleriyle Sol Popülizm, *İmgelem*, 3(5), 255-271.
- Ülger, U., Gençkaya, Ö. F. (2024). Türkiye’de Siyasal Partilerin Kurumsallaşma Sorunu: Doğru Yol Partisi Örneği, *Yasama Dergisi*, (49), 89-124.
- Üskül, Z. (2007). “Giriş”, Kamalak, İ. (Der.), *Başkanlık Sistemi ve Türkiye: Ülkeler, Deneyimler ve Karşılaştırmalı Analiz*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Weyland, K. (2017). A Political-Strategic Approach, Kaltwasser, C. R., Taggart, P., Ochoa Espejo, P. ve Ostiguy, P. (Ed.), *The Oxford Handbook of Populism* içinde (48-72), Oxford: Oxford University Press.
- Yalnızoğlu, Y. (2017). “Hepsini Yakala Partisi” Bağlamında Anavatan Partisi’ne Yönelik Bir Analiz, *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (1), 67-77.
- Yarbay, E. (2017). *Cumhurbaşkanlığı Sistemi: Yağmurdan Kaçarken Doluya Tutulmak*, Bursa: Ekin Yayınları.
- Yıldız, A. (2015). Başkanlık Sistemi ve Türkiye, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 1-14.
- Yıldız, A. (2018). Liberalizm-Muhafazakârlık Sarkacında “İnformel” Bir Demokrat: Turgut Özal’dan Kalan, *Muhafazakâr Düşünce*, 15(55), 39-56.

**Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Popülist Rasyonalite:
Siyasal Tarzdan Rejim Formuna**

Makale Bilgileri/Article Information

Etik Beyan:	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan edilir.	Ethical Statement:	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler veya kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.	Conflict of Interest:	The authors declare that declare no conflict of interest.
Yazar Katkı Beyanı:	Çalışmanın tamamı yazar tarafından oluşturulmuştur.	Author Contribution Declaration:	The entire study was created by the author.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum veya projeden mali destek alınmamıştır.	Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.
Yapay Zekâ Kullanımı:	Bu çalışmada herhangi bir yapay zekâ tabanlı araç veya uygulama kullanılmamıştır.	Use of Artificial Intelligence:	This study did not utilize any artificial intelligence-based tools or applications.
İntihal:	Bu makalede intihal taraması yapılmış ve intihal içermediği teyit edilmiştir. – İntihal.Net	Plagiarism:	This article has been scanned for plagiarism and it has been confirmed that it does not contain plagiarism. – İntihal.Net

